

БЪЛГАРСКИТЕ „WESI“-ТА – ЕСКИЗ КЪМ ОЧЕРТАВАНЕ НА ПРОФИЛА

**Анализ на спецификата на ценностните ориентации на
българските бизнесмени, регистрирани в рамките на
проучването Европейско изследване на ценностите
[EVS 2008]**

Август 2008, София

Обяснителна бележка

През 2008 г. България за трети път бе представена в изключително престижното и безпрецедентно социологическо проучване Европейско изследване на ценностите, което се провежда в цяла Европа през 9 години. В настоящата четвърта вълна на проучването вземат участие 44 страни.

У нас проучването се осъществява от екип под ръководството на проф. дфн Георги Фотев, председател на Българска социологическа асоциация. Работата по набиране на първичната информация и нейната обработка е извършена от „Маркет Линкс” ООД. За периода 20 април – 20 юни 2008 г. бяха проведени 1500 ефективни интервюта по методиката „лице в лице” (с международно стандартизирана анкетна карта), които представляват малко повече от 70% от планираната извадка от 2100 души. Изследването е представително за пълнолетното население на България като извадката гарантира стохастичен подбор на гнездата, а методиката на Л. Киш – случайния подбор на лицата в извадката.

Резултатите от изследването, освен за нуждите на международния изследователски консорциум на страните участнички, ще бъдат използвани и при реализация на важен обществен проект за укрепване на българското гражданско общество на тема „Изграждане на гражданско съзнание за нашите европейски отговорности”.

Провеждането на изследването стана възможно благодарение на съществената финансова подкрепа, която екипът получи от:

Софийски университет „Св. Кл. Охридски”

Тръст за развитие на гражданското общество в Централна и Източна Европа

Фондация EVS

Делойт, България

Настоящият анализ е изготвен от проф. дсн Георги Димитров в изпълнение на договорен ангажимент към Делойт, България, от страна на изследователския консорциум, изпълняващ горепосочения проект (Българска социологическа асоциация, Софийски университет, Институт по социология към БАН, Асоциация за социални изследвания и приложни изследователски практики).

Съдържание:	Стр.
1. Обща характеристика на резултатите	2
2. Макро-структура на ценностите приоритети	7
3. Семейството – брак, съпружество, родителство	10
4. Работата (съдържание, организация и регулация)	13
5. Личността и отношение към света	17
5.1. Самочувствие и себепреживяване	22
5.2. Околните и нормите	22
5.3. Светът: принадлежност към човешки общности	27
6. Религията	30
7. Предприемачът като гражданин	32
7.1. Обществена ангажираност	33
7.2. Отношение към институциите	33
7.3. Отношение към политиката и демокрацията	35
8. Изводи	39
9. Приложение с таблици	42

1. Обща характеристика на резултатите – има ли изобщо български предприемач като характерен социален тип

По-възрастните от нас сигурно помнят онази шокираща, но много правдива германска карикатура от първите години на пост-комунистическия преход: от едната страна, окрилени от рухването на Берлинската стена, източно-германците (osi-та) се втурват към сънародниците си с радостния възглас „Ние вече сме един народ”, а от другата страна твърде резервираните западно-германци (wesi-та) хладно отвърщат „А ние също и то отдавна”.

Не е смешно. С всяка следваща година социалната и културна пропаст между двете Германия се задълбочава, вместо да изчезва – въпреки налетите милиарди в източно-германската икономика и социална сфера. Оказва се, че близо половин-вековният различен начин на живот се е превърнал в пропаст, която не само разделя, но понякога и противопоставя двете фракции на единния до средата на 20-ти век народ. Различията намират проява в множество измерения (и в равнище на производителност на труда, и равнището на безработица, и в политически нагласи, във възприемчивост към крайно леви или десни идеологии и пр.), но се коренят, не на последно място, в културните стереотипи, които рамкират и ориентират поведението на хората.

Далеч не всяко социално различие обаче е обществено деструктивно. Нито едно общество не би могло да се развива, ако в него не възникваха първоначално отделни анклавни на нов тип социален живот. Всъщност може да се каже, че в модерните общества отсъствието на различия е предпоставка за липсата и на развитие.

Целият въпрос тогава опира до това има ли различия в българската социална среда и, ако отговорът на този въпрос е положителен, то какъв е техният характер – дали те са конструктивни или деструктивни.

В България доскоро се знаеше, че населението е в значителна степен културно хомогенно. Да, има съществени генерационни различия, разлики между града и селото, а още повече – между София (плюс няколкото големи града – Пловдив, Варна, Русе) и малкия град, който всъщност решаваше резултатите от всички демократични избори. При все това обаче след отшумялата в края на миналия век остра идейно-политическа конфронтация в ценностен план българското общество се доказва като преобладаващо хомогенно (виж резултатите на Европейското изследване на ценностите от 1999 г.). Манталитетната особеност на българското гражданство обаче не е asset, а е по-скоро liability, защото именно манталитетът (без да забравяме за сбъркания институционален дизайн) е ключова предпоставка за превръщането на корупцията в правило на публичния ни живот, в естествения – и поради това масов - начин да решаваш проблемите си.

Ето защо търсенето на културна алтернатива днес у нас не е просто проява на академично любопитство – това е изследователско търсене на *практически възможна* алтернатива на начина, по който живеят мнозинството от съвременните българи.

От тази гледна точка въпросът – „българските предприемачи какви са?“ – е изключително важен.

Едно ще е, ако се окаже, че те са повече българи, отколкото предприемачи, т.е. ако в ценностните си ориентации те по нищо не се различават от останалото гражданство.

Съвършено друго ще е, ако в ценностните си реакции предприемачите¹ са отчетливо различни от средностатистическата реакция на българското гражданство.

Нещо повече, ако се окаже, че ценностните ориентации на предприемачите са различни, това все още не е достатъчно основание да се твърди, че те имат специфичен

¹ Тук, следвайки Вебер, ще приемем, че хората, които организират труда на другите, са предприемачи. Ще използваме това понятие като синоним на бизнесмен, без ни най-малко да подценявам бизнес статуса на търговците, bankerите и всички други професионални посредници в реалния сектор. Емпиричният индикатор от Европейското изследване на ценностите, по отношение на който са селектирани респондентите предприемачи, е само един - отговорилите, че имат предприятие с поне 10 работника.

социален облик, че са характерен социален типаж или субект. Защото, ако различието от средностатистическата „норма“ е хаотично, то това ще е силен аргумент срещу допускането, че става дума за реален субект, притежаващ социална идентичност.

Ето защо самата възможност да говорим за „български предприемач“ изисква първо да докажем, че такъв словесен конструкт има реален „денотат“ – изследваната група не е механично множество от индивиди с произволни реакции по един или друг въпрос, а е именно *социална група с характерна устойчивост в ценностните предпочитания*. Устойчивостта в случая ще разглеждаме като свойството на изразените виждания да са *смислово съгласувани като ценностна система*, безотносително дали всеки един (или който и да е от интервюираните) си дава лично сметка за наличието на подобна систематика в ценностните си предпочитания.

Резултатите от емпиричното проучване (четвърта вълна на EVS), разгледани в тази перспектива, са изключително важни – може да се смята за доказано, че има социална група български предприемачи, които са отчетливо разпознаваеми по ценностите си реакции². Тук следва да се вземат предвид няколко едновременно емпирично регистрирани факта:

- По редица въпроси от най-различно естество *практически няма разлика* в ценностните предпочитания³ на средностатистическото българско гражданство и групата на предприемачите (например, по отношение на придавано значение на семейството или пък на резервираността към религията [Таблица 1б и е]; висока нетърпимост към хора, създаващи неприятности (в частност леви и десни екстремисти, пияници, психически нестабилни, наркомани) [Таблица 7 в, г, д, ж, к]; на

² Това е кауза на дългогодишни изследователски усилия на доц. Цветан Давидков.

³ Още в самото начало искам да обърна внимание, че става дума за **структурно изразени предпочитания**, т.е. не толкова за статистическо натрупване върху отделен вариант за отговор на определен въпрос, а за **структурното разпределение на дяловете между всички възможни отговори на всеки въпрос**.

очакването работата да е свързана с проява на инициатива, придобиване на нови умения, възможността за много контакти, да е интересна и да осигурява подходящо работно време [Таблица 14д, е, и, л, н]; базисно недоверие към другите хора [Таблица 9б]). Това е важно от методическа гледна точка, защото, ако бяхме регистрирали постоянен различие във всички отговори, това би означавало, че сме допуснали т.нар. „систематична грешка” в достъпа до изследваната съвкупност. Обратното, след като различие интензивно *варира само съобразно тематичния акцент* на зададения въпрос, то следва, че именно спецификата на съдържанието влияе върху груповата позиция, а не самата групова обособеност.

- По един, достатъчно широк, кръг въпроси *мнението на предприемачите е по-скоро различаващото* се от това на среднестатистическото гражданство (говорим за статистическа значимост на различие), но като тип позиция предприемачите всъщност са заявили някаква вариация по отношение на общото мнение (например - разлики в широта на диапазон на мнението или по ранжировка в силата на акцентите в рамките на еднопорядкова по структурата си позиция [виж като илюстрация структура на приоритетността на работата в живота или пък относително безразличие към политиката [Таблица 1 а и д]; дяловото присъствие на политическите теми в разговорите с приятели [Таблица 2], а също и интерес към политиката като цяло [Таблица 37]).
- По редица ключови въпроси *позицията на предприемачите е по същество противоположна на всеобщата* (например, държавната

регулация на бизнеса [Таблицы 41б и 44б], но също и оценката за развитието на демокрацията у нас [Таблица 51]).

Казано накратко, за разлика от германските “озита” и “весита”, българските предприемачи не са отделен „народ” сред множеството от останалите българи. При все това обаче, те притежават и очертания на собствен, характерен облик.

Задачата на настоящият анализ на емпиричните данни е да изяви тези очертания, така че *чрез взаимната допълнителност на отделните черти да се открие относително цялостен образ.*

Неговото разпознаване е изключително важно, **защото отликите му от „масовата нормалност” всъщност са безусловно перспективни в цивилизационен план**, както ще бъде доказано от следващото изложение.

2. Макро-структура на ценностите приоритети

Европейското изследване на ценностите започва с въпрос към интервюираните, който им позволява свободно да степенуват приоритетността на едни или други значими неща в живота като структурата от разпределенията на посочените отговори всъщност сумарно ранжира тези житейски ценности в рамките на изследваната съвкупност. Получените резултати за пълнолетните български граждани едва ли могат да ни изненадат:

На първо място се оказва семейството (и то с нарастнала относителна тежест спрямо резултатите от 1999 г.). На второ - работата, а на трето – приятелите. След това – прекарване на свободно време. Накрая идва религията, която все пак е донякъде позитивно оценена. За разлика от политиката, която е определена като по-скоро като подчертано маловажна в живота на българите [Таблица 1].

Този уводен въпрос същевременно много добре илюстрира начина, по който групата на предприемачите се позиционира към средните български стойности в ценностните нагласи. От една страна, както по отношение на върховната приоритетност на семейството, така и на твърде относителната ценностна значимост на религията (по същество – безразличие), бизнесмените практически не се различават по нищо от останалите българи. Но отчетливо се различават в начина, по който придават важност на всяка от останалите ценности:

- И българите като цяло, и бизнесмените придават много голямо значение на работата в живота си (оказваща се на втора позиция по важност), но при *предприемачите акцентът върху изключителната важност на работата* е много по-силно изразен [цели 19 процентни пункта].

- Още по-отчетлива е разликата в отношението към приятелите – за средния българин те са важни, но умерено [умерената позиция е с превес от 14 процентни пункта], а за предприемачите изключителната важност е два пъти по-силно изразена от умерената [60.4 към 31.3 процентни пункта].
- Докато за средния българин употребата на свободното време е от съществено по-нисък ранг на важност, оставайки си важна ценност все пак, за предприемача като цяло този въпрос е по-скоро безинтересен, въпреки че в рамките на тази група мненията се различават до полярност: като силният акцент върху важността на свободното време е по-ярко открояна, отколкото в генералната съвкупност [за повече от една трета от предприемачите свободното време е изключително ценно, но също за една трета от тази съвкупност то е без значение, което пък е близо два пъти повече от представеността на тази позиция в цялата съвкупност].

Ще повторим, че към религията отношението и на българите като цяло, и на българските предприемачи в частност, е израз на безразличие (липса на изразено групово мнение, намерило израз в типично “нормално статистическо разпределение на отговорите” с лек превес, обаче, на положителна оценка). А отношението към политиката е подчертано негативно – *хората, които придават в някаква степен същественост на политиката са около два пъти по-малко от онези, които я смятат в една или друга степен за маловажна*. Само че сред предприемачите с около 5 процентни пункта е по-силно изразено рязкото неодобрение и то за сметка на подчертаната важност на политиката.

Нека вземем предвид тези изходни и най-общии резултати – където има различия във вижданията на предприемачите, те са от съществено значение в социален план. Това

налага да преминем към разглеждане на всеки от ценностните акценти в по-големи подробности.

3. Семейството – брак, съпружество, родителство

Нека подчертаем още веднъж изключително високата стойност на семейството в ценностната йерархия и на българите въобще, и на бизнесмените [данните от изследването потвърждават тази висока приоритетност на семейството по категоричен начин – виж също и Таблица 65 а]. Тук е важна и пълната структурна симетрия в разпределението на отговорите по отношение на първите четири компонента на семейния живот (в таблицата по-долу).

Тази еднотипност в отношението към семейния живот прави особено съществени нюансите на различия в двата типа ценностни нагласи между всички, от една страна, и предприемачите от друга страна.

На първо място следва да се отбележи, че семейният живот не се мисли като напълно затворен в рамките на брачните отношения [Таблица 34]. Освен това значимостта на брака като ключов елемент на семейния живот е като цяло по-ниска при бизнесмените [с около 10 процентни пункта], когато на него се гледа през призмата на неговите основни измерения (виж таблицата по-долу).⁴

По отношение на отделните компоненти на сполучливия брачен живот се регистрират някои различаващи се приоритети:

Всички (само отговори „много е важно” в проценти)		Предприемачи (отговори „много е важно” в проценти)		разлика
Вярност –	80.8	Вярност –	67.6	13.2
Деца -	78	Деца –	66.5	11.5
Обсъждане на проблемите -	64.9	Обсъждане на проблемите -	62.8	2.1
Щастлива сексуална връзка –	57.8	Щастлива сексуална връзка –	59.7	-1.9
Достатъчни доходи –	56.4	Добри жилищни условия –	45.7	10.7
Отделеност от старите –	51.6	Достатъчни доходи –	42.2	9.4
Добри жилищни условия –	48.6	Отделеност от старите –	36.9	11.7
Споделяне на тежестите на домакинството	40.6	Време за хоби и приятели -	32.9	7.7

⁴ С едно характерно изключение – стойността на щастливата сексуална връзка, която е единственият случай дори на номинално по-висока представеност на този признак в ценностните предпочитания на бизнесмените (въпреки че числовият порядък всъщност е един и същ). Както ще видим по-нататък, това е съществен принципен въпрос от светогледно естество. Всъщност акцентът е върху приоритетната значимостта на щастието, а не на секса. За това ще стане дума надолу.

Време за хоби и приятели -	37	Споделяне на тежестите на домакинството	25.1	11.9
Споделени религиозни убеждения -	23.7	Еднакъв социален произход –	17.9	5.8
Еднакъв социален произход –	21.6	Споделени религиозни убеждения -	15	6.6
Съгласие по политически въпроси	8.9	Съгласие по политически въпроси –	3	5.9

Бизнесмените отдават по-голямо значение на доброто жилище и на времето, прекарвано с приятели. Тези особености ще получат своето обяснение, както ще видим, от останалите характеристики в ценностния им профил.

Заслужава да се бъде подчертан фактът, че идейните различия преобладаващо не се виждат като пречка пред сполучливия брак, както и социалното неравенство в произхода. Което най-вероятно се дължи на слабото въздействие на такива различия върху хода на брачните отношения, т.е. намираме косвено потвърждение на тезата за доминиращата културна хомогенност на българското общество. (На практически пълното пренебрегване на значението на политическите разногласия тепърва ще се спрем по-подробно, защото то не е самостоятелна черта на ценностните предпочитания.)

Най-важната измежду разглежданите особености е относително по-високата степен на **безразличие към всяка външна дължимост**. Например, много по-силно изразена приемливост на съжителство без брак [спрямо средната за страната Таблица 34б]. Но и всяка от отделните норми на семейния живот се оказват по-маловажни за днешните български предприемачи спрямо средните за страната стойности (задължителността на дълготрайна връзка като предпоставка за щастие; децата като задължителна предпоставка за себеосъществяването на човека, а – най-вече разглеждането на децата като задължение към обществото).

Същевременно обаче има едно изключение от общата предприемаческа “либералност” в отношението към задължителните норми. Това е начинът, по който се третира отношенията тъкмо с децата. Колкото и да се приема в тяхната среда родителството относително незадължително в живота на човека, то именно *пълното родителство*

(двама родители) се приема практически единодушие с за върховен интерес на децата [около 96 на сто].

Всъщност връзката родители-деца се разглежда, парадоксално, като в най-голяма степен подвластна на отношения на *традиционна дължимост* [децата *трябва* да обичат родителите си безусловно според три четвърти от българите и *трябва* да се грижат след това за тях според двама от всеки трима]. Парадоксално е, защото именно в групата на бизнесмените е практически два пъти по-силно изявена позицията, че грижата за децата *не следва да е с цената на саможертва* на родителите. Но още повече - в светлината на общата ценностна нагласа за приоритетност на *свободния личен избор във всяко едно житейско отношение*, която е типична за българския предприемач.

Именно в групата на предприемачите, при все горепосочения традиционализъм, е по-силно изразено от средното за страната очакването, че в семейството си децата трябва да се научат на отговорност [близо 91 на сто!, с 10 пункта над средното]. и “решителност, постоянство, упоритост” [с 5 пункта над средното], а най-малко на послушание [близо 15 на сто, с 5 пункта под средното]. Разликата между 91 и 15 на сто е действително впечатляваща [Таблица 36]...

Но и предприемачите, даже повече от останалите българи са убедени, че децата най-вече трябва да се научат на упорит труд [пак там].

Това обаче е единствената еднаквост в отношението към труда, защото *нагласите към съдържанието, организацията и регулацията на труда са съществено различни* при предприемачите в сравнение с останалата част от хората.

4. Работата (съдържание, организация и регулация)

Нека отново започнем анализа с преглед на основната структура от ценностни очаквания към трудовата реализация:

Всички (отговори в проценти)	Предприемачи (отговори в проценти)
Добро заплащане – 97.3	Добро заплащане – 95.4
Сигурна работа – 85.8	Съответствие на способностите – 89.5
Съответствие на способностите – 83.2	Приятни колеги – 86.5
Приятни колеги – 80.4	Да постигаш нещо – 77.7
Интересна работа – 78.3	Интересна работа – 77.7
Равно отношение към всички – 76.4	Равно отношение към всички – 75.1
Да постигаш нещо – 75.4	Сигурна работа – 72.4
Почивки – 71.5	Почивки – 72
Удобно за семейството работно време -69	Срещи с разни хора – 67.7
Придобиване на нови способности – 68	Придобиване на нови способности – 67
Срещи с разни хора - 66	Удобно за семейството работно време -66
Полезна за обществото - 59	Отговорна работа – 60.9
Използване на инициативност – 58.8	Да имаш думата – 60.8
Отговорна работа – 57.8	
Да имаш думата – 55.8	
Да не работиш под голямо напрежение - 53	Щедри отпуски – 45.1
Щедри отпуски – 45.1	Да не работиш под голямо напрежение – 40.2

Първото, което прави впечатление, е, че за разлика от ранжировката на изходните базисни ценности, при които групата на бизнесмените излъчваше предпочитания средно с около 10 процентни пункта по-ниски от статистическата норма, в случая с очакванията към трудовата реализация стойностите на излъчените предпочитания са приблизително идентични в редица от случаите. Например, по отношение на безусловната приоритетност на доброто заплащане (над 95 на сто), интересната работа (78 на сто), равнопоставеното третиране на всички (76 на сто), възможности за инициативност (близо 60 на сто) и пр. Накратко, *към работата у нас се гледа в една устойчива, общосподелена ценностна перспектива.*

Точно това прави няколкото изключения особено интересни. В групата на предприемачите има и известна „прекомерност”, спрямо статистическата норма, (но има и обратното): - предприемачът иска особено много да има съответствие на способностите (90 на сто), приятни колеги (87 на сто), простор за постижения (78 на сто), но и да му се чува думата (61 на сто) [във всеки от тези случаи разликата е с поне 5 процентни пункта над средните стойности]. Но пък, от друга страна, предприемачът не държи толкова на обществената ползност на работата си (49 на сто – 10 пункта под средното), а най-малко цени възможността да не работи под напрежение (40 на сто – 13 пункта под средното). Чисто по логически път, ако знаем тези специфични ценностни предпочитания, бихме могли да отгатнем, че са изразени именно от предприемачи... [Таблица 14].

В светлината на тези резултати са повече от естествени и следващите констатации – при условията на споделен трудов етос т.е. споделено убеждение, че трудът е ценност [Таблица 18], предприемачът поставя в основата на това убеждение различни разбирания от средностатистическия българин: за него трудът е много по-малко съществен като обществена необходимост, отколкото като възможност за развитие на таланта [Таблица 18 г, а].

В съответствие с тези предпоставки е и *отчетливото разминаване в разбиранията за принципите на регулация на професионалната дейност*. Предприемачите в много по-висока степен очакват изпълнението на професионалните задължения да е резултат на убеденост, а не на подчинение [Таблица 20]. Но пък в условия на (хипотетичен) недостиг на работни места са много по-малко склонни да подкрепят национално протекционистични мерки, регулиран пазар на труда [Таблица 21]. Те са отчетливо против уравниловка на възнагражденията [Таблица 45а и б], а срещу държавна

собственост в бизнеса [Таблица 46 а и б] и *особено остро срещу държавна регулация в бизнеса* [Таблица 44 а и б].

Не бихме се изненадали също от факта, че предприемачите се самоопределят като преобладаващо свободни при взимане на решения в работата си в крещящ контраст със средностатистическата норма у нас [Таблица 17а и б] – най-високата разлика в стойностите на средно-аритметичната величина в целия масив от данни! За разлика от тях в цялата съвкупност на анкетираните всеки втори не смята, че може да отговори на този въпрос, а само около 30 на сто смятат, че имат свобода; – в голяма степен само 10.5 на сто. При предприемачите само около 7 на сто отговарят уклончиво, а около 6 на сто не отговарят (или не могат да преценят). Всичко останали около 87 на сто *посочват различни степени на силно изразена свобода при взимането на решения.*

Този факт е важен и сам по себе си, но неговата реална значимост се разкрива най-добре чрез връзката на тази самооценка с цялостната удовлетвореност от професионалната реализация. Данните заслужават по-детайлно вглеждане [Таблица 16а и б].

Отговорите на въпроса за удовлетвореността от работата сред цялата съвкупност на анкетираните се характеризират от няколко акцента:

- В цялата съвкупност въпросът е преценен като неуместен от около 44 на сто от респондентите, а сред предприемачите – около 10 на сто, т.е. разлика от над четири пъти.
- В общността на предприемачите изобщо *отсъстват отговори, изразяващи каквато и да е степен на неудовлетвореност.*
- Най-висока степен на удовлетвореност от работата си заявяват само около 14 на сто от всички респонденти (всеки 7-ми), но почти всеки трети

от предприемачите, т. е. разликата е от порядъка на 3 пъти по-силно изразена удовлетвореност от работата сред предприемачите.

На свой ред самооценката за професионалната реализация се оказва в пряка връзка с по-общата житейска самооценка и това е особено важно, в светлината на факта, доказан в поредица от международни сравнителни изследвания, че българите са устойчиво най-големите песимисти в Европа през последните години.

5. Личността и отношение към света

5.1. Себепреживяване и самочувствие

Не подлежи на съмнение, че както себепреживяването, така и самочувствието са неща крайно субективни, трудно определими и силно вариращи съобразно емоционалното състояние на човека в един или друг момент. Но пък ако това бе цялата истина по въпроса, то това би следвало да е универсално правило, валидно за всички хора в еднаква степен. Ако обаче се окаже, че са установими устойчиви, структурни различия между характерни социални групи, това е сигурен знак, че субективното себепреживяване все пак стъпва на обективни предпоставки и тъкмо съдържанието на тези предпоставки тласка личното ни самочувствие „нагоре” или „надолу”.

Точно от тази гледна точка получените от изследването резултати са изключително важни, както с тяхната съдържателна конкретика във всеки отделен случай, но още повече с общата картина, която описват.

Първо, налице е *характерна систематичност в съществено по-високата самооценка, която бизнесмените дават за живота си*. Ето и ключовите елементи/характеристики на това положително себепреживяване – усещане за това, че държиш съдбата си в свои ръце; ниско равнище на страхове от външни заплахи; висока удовлетвореност от живота и преживяване за щастие; начин на вписване в живота (или начин на „себеупотреба”) като автономно реализираща се личност, а не като обитател на свят или обект на чуждо въздействие.

В рамките на изследването въпросът дали човек вижда себе си като „господар на съдбата си” е намерил различни формулировки, но груповата позиция, съдържащата се в отговорите, е удивително постоянна:

- на въпроса, каква като правило е основната причина за житейски неуспех (дефиниран като живот в бедност), структурата на отговорите при бизнесмените и останалото гражданство е по същество преобърната: *всеки втори гражданите вини обществената несправедливост и само една четвърт вижда причините в личните качества на човека; при бизнесмените всеки втори смята, че бедността е резултат на личен мързел или липса на воля и само една трета винят на първо място обществената несправедливост и никой от тях не смята, че това е въпрос на късмет* [Таблица 13]. Няма съмнение, че това съществено разминаване е резултат на различни ценностни нагласи, а не пряко и само на различни житейски ситуации. Но и последните не бива да се пренебрегват като основание за житейския светоглед. Не е трудно да се предскаже, че търсенето на причина за успех в себе си (или, обратното, във външните обстоятелства) пряко зависи от степента⁵, в която човек реално във всекидневието си се разпорежда със съдбините си:

- на пряко зададения въпрос „В каква степен контролирате живота си“ структурата на получените отговори не е преобърната (както в предходния случай), но е отчетливо по-силно изтеглена към силно утвърдителния отговор тъкмо при бизнесмените. Докато при обикновените хора близо 18 на сто нямат контрол върху живота си, при предприемачите такива отговори изобщо няма; докато при първите всеки четвърти донякъде няма контрол, сред вторите този дял е по-малко от 1 от десет (9.2 на сто); докато сред първите имат контрол на живота си – в една или друга степен - около 52 на сто, то при вторите такива отговори дават около 84 на сто [Таблица 11a]. При тези данни не е изненадваща и сумарната разлика – сред генералната съвкупност средната стойност е 6.03, а при бизнесмените 7.68 от 10 възможни (това е една от най-високите разлики, регистрирани от изследването - Таблица 11b). Накратко, именно

⁵ Корелация 12/10

предприемачите, за разлика от останалото гражданство, смятат, че са господари на съдбата си.

- за същото по същество свидетелстват и отговорите на друг въпрос „В каква степен вярвате в талисман за късмет” – сред бизнесмените вярва едва един от десет, а сред обикновените хора – близо всеки трети [Таблица 31a] и съответно разликата в средните стойности е малко повече от единица. Тези резултати са повече от логични – който е свикнал да разчита най-вече на себе си, няма защо да се уповава на външна закрила и късмет. Оттук и осезателно по-слабата религиозност сред предприемачите [Таблицы от 24 до 30], за разлика от формалното принадлежане към вероизповедания, по което предприемачите не се отличават от цялото гражданство [Таблица 23].

- същото така е логично, че, който разчита на себе си, има по-малко основания за страхове. Изследването просто потвърждава тази логична връзка в структурата на себепреживяването и отношението към външния свят – страховете при предприемачите са по-слабо изразени и с различна подредба по тежест от страховете при всички хора. В частност, тази зависимост се проявява много ясно по отношение на страховете от неблагоприятни последици върху живота от евентуално по-нататъшно разширяване на ЕС. *При всеки един* от възможните страхове от евентуална загуба на нещо (на социална защита; на работа – този страх се оказва практически два пъти по-силен от останалите; на национална идентичност; на политическо влияние и пр.) *стойностите при бизнесмените са с около 10 процентни пункта по-малки*. Особено показателно е, че най-малко те се страхуват от загуба на национална идентичност и култура (в този случай разликата достига до 20 процентни пункта) [Таблица 57].

- в тази връзка е изключително любопитна и информацията, получена относно самооценката за здравното положение. С настойчивото наблягане върху обстоятелството, че става дума именно за субективна преценка, а не за медицински

статус, все пак резултатите са важни – бизнесмените преценяват здравето си отчетливо като по-добро [Таблица 4]. Без да подценяваме важноста на пряката материална зависимост – доброто здраве е сериозен фундамент за жизнерадостен поглед върху живота, то не можем да пренебрегнем и обратната ценностна зависимост – общата ведрина в нагласата към живота обуславя и оптимистичния поглед към здравното състояние.

- отгук и особената важност на себепреживяването като цяло, което изследването е регистрирало чрез отговорите на въпроса удовлетвореността от живота и усещането за щастие. *Трите най-силни степени на неудовлетвореност от живота, които са посочени от близо всеки четвърти от генералната съвкупност, изобщо не са представени сред предприемачите!* Сред всички респонденти удовлетворените от живота, макар и в различна степен, са 52.4 на сто, сред бизнесмените – 84.3 на сто [Таблица 12a].⁶ И отново много висока стойност на разликата в средно аритметичната стойност – 5.82 към 7.36, разлика от 1.54, която е от най-високите в цялото изследване. Същото казано на по-прост език ще звучи така – **предприемачите се отличават най-силно от останалите хора по своята висока удовлетвореност от живота!** Този резултат от изследването не бива да се подценява...

- в светлината на изложеното дотук вече може да се очакват какви ще бъдат резултатите от самооценката за личното щастие. Структурата на получените отговори показва, че *предприемачите са отчетливо по-щастливи* – не само защото сред тях изобщо няма хора, самоопределили се като нещастни, но и делът на не дотам щастливите е само 21 на сто, докато повече или по-малко щастливите са близо 80 на сто [Таблица 3].

⁶ Нека припомним и стойностите за контрол върху живота, цитирани по-горе – 52 към 84 на сто: поразителен изоморфизъм между степен на контрол върху живота и степен на удовлетвореност от него!
Корелация 3x 12.

- както е отбелязал още на времето Б. Констан, „но не за голо щастие сме родени”. Много по-важно е как хората виждат възможността да употребят живота си, с какво го изпълват, освен с работа. В частност – какви са приоритети им за прекарване на свободното време.

Както може да се очаква, отново са регистрирани съществени различия между предприемачи и генерална съвкупност – *и по интензитет, и по ранжировка на ценностните приоритети* [Таблица 19]. За предприемачите ценността на прекарването на свободното време е именно в *свободата да вършиш, онова което искаш. И това единственият, абсолютен – стопроцентов - приоритет!* Но съществената особеност тук е, че правят това и рамките на професионалната си, предприемаческа изява. Оттук и донякъде изненадващият факт, че сред предприемачите значимостта на употребата на свободното време е отчетливо по-висока, отколкото за останалите хора. Съответно, последна по относителна тежест за тях се оказва възможността за почивка, която за обикновените хора е на второ място по важност. За предприемачите свободното време е по-важно, първо, *като възможност да научат* нещо и, второ, да се *срещат със свестни хора*, отново отчетливо в по-висока степен, отколкото за другите. Накратко, и едното, и другото са форми за личностно развитие и, вероятно, точно това е важното, придаващото толкова висока стойност на свободата и на възможността да правиш каквото поискаш.

Тази смислово-ценностна съгласуваност в отговорите на предприемачите, устойчивостта на систематичното различие в начина, по който те виждат себе си и света, отличаващо ги изключително позитивно от генералната съвкупност, е изключително важна като социологически извод – *този начин на вписване в живота е много важен ПЪТ към житейска удовлетвореност*. По този начин по същество научаваме към какво следва да се промени животът на българите, за да престанем да

бъдем на челни позиции по песимизъм в Европа. По-метафоричният формат на отговор би бил – „всеки да стане предприемач”, а реалният отговор е – *да се разширяват* и сферите, и степените, в които всеки държи собствения си живот в свои ръце, до границите на възможното!⁷

5.2. Околните и нормите на поведение

От една страна виждаме, че предприемачите са хора, които в много висока степен разчитат най-вече на себе си, но също така, от друга страна, виждаме, че те ценят общуването с други личности. Кое преобладава? Дали българският бизнесмен не е своеобразен Робинзон, който 20 години може да се справя все по-успешно с живота и в пълна самота; дали тази центрираност върху себе си не е предпоставка за някаква (доза поне) асоциалност, безразличие към другите, каквато всъщност е най-зловредната характерна черта на съвременния българин, категорично потвърдена от данните на изследването?

Това не са въпроси, които могат да се подминат с пренебрежение. Напротив – мястото на „другите” в живота, в хоризонта на предприемача е изключително важен въпрос, чийто отговор далече не е очевиден.

Една от най-важните причини за тази „неочевидност” на отговора е, че този отговор е сложен и не е еднозначен. Той има различни страни, равнища и акценти. А по всеки от тях групата на предприемачите, дотук представена като преобладаващо хомогенна в ценностните си реакции, често се разпада на вътрешно обособени лагери.

Нека започнем с най-общата, пределно генерализирана представа за „другия въобще”, за хората „изобщо”. В изследването за тях има два въпроса, които предоставят на респондентите възможността да разпознаят „другите” като повече алтруисти (и

⁷ Открояването на този регулативен принцип не означава, че смятаме неговата реализация за пряко и повсеместно приложима, което би било откровено идеологическо либертарианство. Винаги и навсякъде има лица и групи, които няма да могат да бъдат автономни разпоредители със съдбата си, която да им отрежда щастие. Точно това е разликата между принцип, който ориентира промяната на социалния живот, и правната норма, която вмениява дължимо поведение.

съответно, като хора, на които да се довериш) или като егоисти (и съответно, от които е по-добре да се пазиш).

Анализът задължително трябва да започне с констатацията, че като цяло българите гледат на другите с подчертано недоверие. Налице е отчетливо преобладаваща подозрителност към другия като към егоист (а както знаем, всеки приписва на непознатия друг само собствените си мотиви). Средната стойност за изразената позиция от генералната съвкупност е 3.44 (от 1 до 10) за отговорите дали всеки гледа единствено себе си (или другите да са склонни да помогнат). Съответно, макар и доста по-слабо изразена, отчетлива е тенденцията на другия да се гледа като на човек, който ще се възползва от тебе – средна стойност 4.61. Накратко, типичната българска реакция е да се гледа на Другия като крайно себичен, макар и не като пряка заплаха за накърнен интерес. Трябва да се подчертае, че 68.5 на сто, повече от две трети от българите в една или друга степен смятат, че хората преобладаващо се грижат само за себе си и не са склонни да помагат. Все пак малко по-малко от половината наши съвременници, 46.8 на сто, смятат в една или друга степен на убеденост, че „повечето хора биха се опитали да се възползват от тебе”.

При тази изходна „национална норма” на подозрителност към непознатия, позицията на предприемачите е малко по-мека (макар средните групови стойности да са от един порядък и в двата случая 4.61/4.76 и 3.44/3.63). С близо 5 процентни пункта при тях е по-силно изразено очакването, че другите са склонни да помогнат. Пак с толкова е по-силно очакването, че другите ще постъпят почтено. Не е много, но е за добро, защото доверието е нравствената основа на безличните бизнес отношения, откакто изобщо съществува търговията. На пряко зададения въпрос дали да имаме доверие на другите или не, позицията на предприемачите е с около 10 процентни пункта по-благогосклонна спрямо тази на респондентите от генералната съвкупност [Таблица 8].

Безспорно ключова характеристика на междулическите отношения, която позволява устойчивост на социалния живот, е реципрочността. От тази гледна точка, много е важно не само дали очакваш от другите грижа и помощ, но така също склонен ли си ти самия да обърнеш внимание другиму.

Данните от изследването сочат, че българите като цяло и в това число предприемачите имат подчертана, силно изразена загриженост *единствено към хората от семейството им* [Таблица 65]. Обратното, колкото е по-отдалечен кръгът на евентуалната социална принадлежност към някаква човешка общност, толкова *по-откровено става заявеното безразличие към „другите” – комшии, земляци, сънародници, европейци, човечество*. При тази обща картина, характерното за групата на бизнесмените е, че те заявяват една все пак по-висока степен на загриженост - и към съседи, и към сънародници, и към европейците, особено силно към хората от същия район, но не и към човечеството като цяло [Таблица 65].

Тези данни са основание да предполагаме, че силата на чувството за свързаност произтича от силата на реални практически обвързаности, в които човек се намира. С други думи, по-високата социабилност на предприемачите е израз на по-широката отвореност на техните житейски контакти, на реалните връзки, които те имат с реални човешки множества. В този смисъл отново групата на предприемачите е интересна като индикативна за пътя, по който нашето гражданство може да се социализира – пътя на отварянето на българското общество за дейни контакти с външния свят.

Последното е особено важно, защото съвременният социален живот прави солидарността важен фактор на съвместното ни оцеляване, а тя не може да се крепи само на взаимен интерес. Необходима е и съществена доза алтруизъм и това, за което в българския даже няма и подходяща дума – *sociability*, т.е. все неща, които у нас е особено дефицитни.

Свидетелства за горното са резултатите от отговорите на въпроса за съпричастност към социални групи, които са в отчетливо неравностойна позиция. Структурата на регистрираните отговори свидетелства за недвусмислено безразличие към уязвимите групи – към тях просто няма изявено отношение (разпределението на отговорите е статистически нормално). Парадоксалното обаче е това, че отговорите на този въпрос всъщност открояват едно типично патриархално отношение – разпознава се не нуждата на нуждаещия се, а неговата собствена особена значимост като човек. Затова относително по-високи стойности регистрираме при *бедните деца* и най-вече – към възрастните хора, но не толкова към болните, безработните, а най-малко – към имигрантите [Таблица 66].

Цитираме тези резултати, защото те свидетелстват, че чувството за свързаност при бизнесмените не е основано на ценностно-рационална етика на социална подкрепа – структурата на техните отговори, макар и да варира като числови стойности, е типологически еднопорядкова с тази на генералната съвкупност. Това е и основанието, да се твърди по-горе, че *чувството за социална обвързаност е повече резултат на практически връзки, отколкото на общ хуманизъм с нравствени основи.*

Вземайки предвид високата стойност на междуличностното общуване в очите на предприемачите и твърде ясно обособените линии на социални обвързаности, то любопитен е въпросът с кого те биха и с кого не биха били склонни трайно да общуват във всекидневието си. Тук ще ни интересуват отговорите на въпроса кого (не)приемаме за съседни – за бизнесмените именно съседите бяха този кръг на социална близост, към който се проявява най-голяма загриженост, както отбелязахме по-горе.

Отново вниманието ни следва да се фокусира върху характерните за цялата съвкупност нагласи и върху спецификите на предприемаческите предпочитания. Поглеждайки таблицата с разпределение на отговорите, веднага се набива в очи общ клас от

социално неприемливи съседи – на първо място наркомани, следвани от хронични алкохолици, хора с криминално минало и кавгаджиите. Също и политическите екстремисти. Това е общият клас на trouble-makers (които са единствените социално-неприемливи хора). Обратното, силно впечатление прави в сравнителен план заявената толерантност към „различните“ – имигранти/чужденци в най-висока степен, расово-етнически групи и, в по-малка степен, болни от СПИН и хомосексуални.

На този фон позицията на предприемачите има един общ знаменател – осезателно по-висока приемливост: към носителите на СПИН, хомосексуални, роми, но също и към хора с криминално минало [Таблица 7].

Тези резултати, в съчетание с констатираната вече липса на алтруизъм, поставя въпроса за ценностните основания на тази особена толерантност.

Резултатите от изследването показват, че може би зад тази толерантност към „другия“ се крие *една доста мека трактовка на социалните норми по принцип*⁸. Това не може да ни изненадва - както в светлината на доказаната приоритетност на свободата като ценност, така и в светлината на обстоятелството, че навсякъде по света предприемачеството е пряко свързано с ценностна приемливост (и реални практики) на easy-riding.⁹ Данните от изследването показват, че предприемачите имат систематично по-лежерно третиране на всички публични норми на поведение [Таблица 55] – от лъжата в своя изгода, пушене на марихуана, през пътуване без билет, до вземане на подкуп и т.н. Това е именно проява на своеобразна етика. *Практически всеки втори от тях е убеден, че „не може да има има абсолютно ясни правила за доброто и злото; кое е добро или зло зависи изцяло от обстоятелствата на момента.“* (за сравнение,

⁸ Тази особеност при предприемачите бе отбелязана още по отношение на брачните норми.

⁹ Не може да се предложи еднозначен и адекватен български превод, защото най-близкото – муфтаджийство има прекомерен пейоративен смисъл, какъвто английският израз не носи. Точно това е и културната разлика на осъдителност в патриархалния свят на всяко нарушение на нормите и легитимността в модерните общества на действия, които не са против закона, но пряко облагодетелстват тези, които ги прилагат, за разлика от онези, които действат според закона.

при всички респонденти тази позиция е представена само в една трета от отговорите [Таблица 22 В]). Така че не е просто куриоз, че сред предприемачите Вярата в греха е близо три пъти по-силно изразена от вярата в ада, задгробния живот или рая [Таблица 26 д].

Отвъд „мекото третиране“ на моралните и административни норми обаче се откроява една особена категоричност в отстояване на принципи на регулация на социалните взаимоотношения, за която вече стана дума. Да припомним, предприемачите са доста по-категорични, че конкуренцията е нещо добро – нещо, към което българите като цяло клонят все по-определено (не само в по-голяма степен от останалите европейци през 1999 г., но и в по-голяма степен през 2008 г., отколкото в края на миналия век). Същото важи и по отношение на раздялата с равенството в доходите [Таблица 45b], както и за ограничаването на държавната намеса в бизнеса.

Важното в случая е, че става дума за една обща светогледна нагласа, а не толкова за отделно мнение по конкретен въпрос. Ето защо няма да се изненадаме и от това, че съчетанието между *самоувереност* и нагласа за *себеутвърждаване* е в основата и на начина, по който групата на предприемачите гледа на своето вписване в „широкия свят“. Високата самоувереност минимизира външните заплахи, а следователно и подозрителността към другите като носители на потенциални заплахи. Оттук и по-високата значимост на личната свобода пред социалното равенство [Таблица 39].

5.3. Светът: принадлежност към човешки общности

Ако търсим пределно кратко обобщение на нагласите към външния свят, можем да кажем, че предприемачите са много по-отворени към външния свят, с по-висока степен на ангажираност, но определено не са коспомополити. Важни обаче са детайлите зад тази обща констатация.

На първо място следва изрично да се подчертае, че *предприемачите са хора, на които „наистина им пука”, поне отчетливо повече, отколкото на средностатистическите българи*, за които е характерна социалната самоизолация [Таблица 64]. Нека припомним - и бизнесмените, както и останалите българи, са изключително загрижени за най-близките си хора от семейството (даже в малко по-силно изразена степен [Таблица 65]). Но се отличават от тях по декларираната по-висока загриженост към съседи и най-вече – към хората от региона (два пъти по-силно изразена), а също и към европейците – макар и с отчетливо по-ниска степен на съпричастност към последните [Таблица 65]. Тези различия са интересни именно, защото се открояват на фона на пълния изоморфизъм в отношението на предприемачи и всички останали, както към сънародниците си, така и към човечеството като цяло (клонящи повече към безразличие). Докато при редовия българин социалната принадлежност „прескача” от силната връзка със семейството към обвързаността с Отечеството, за сметка на всичко останало, при предприемачите се наблюдава плавен преход на силата на ангажираността съобразно уголемяването на социалната „дистанция”. Това ни дава основание да смятаме, че при редовия българин социалната принадлежност е повече идеологически конструирана, докато при бизнесмените е повече резултат на реални житейски обвързаности.

Отново ползата от този извод е в политико-приложен план – отварянето на практическия хоризонт засилва социалните контакти и загрижеността за света, в който живеем.

Както може и да се очаква, това активно себеутвърждаване води и до подчертано засилване на чувството за национална гордост именно при предприемачите – докато за всички българи може да се каже, че са „резервирани патриоти”, предприемачите са повече ентузиазирани от националната си принадлежност [Таблица 56]. Без обаче

националната гордост да преминава в национализъм! Предприемачите са отчетливо по-толерантни към имигрантите – това отношение намира израз в по-ниските равнища на тревожност относно евентуални заплахи, които присъствието на „чуждите“ сред нас може да носи: отнемане на работни места, нарушаване на културна идентичност, нарастване на престъпността, тежест върху системата за социално осигуряване. С едно много характерно изключение – националната гордост на предприемачите намира израз в силно изразеното настояване имигрантите да приемат обичайте ни, както и настояването, че не произходът, а усвояването на културата чрез дълготрайно пребиваване в страната е най-важното [Таблица 62].

Едва ли може да е изненада за някого, че комбинацията между високо самочувствие и отворен житейски хоризонт прави от предприемачите отчетливо изразени поддръжници за курса на продължаващо разширяване на Европейския съюз (силното одобрение за разширяването е с около 10 пункта по-високо [Таблица 58]). Същата е причината и за привидно противоречивата нагласа на нашето предприемачество към екологичната проблематика – от една страна, неговите представители заявяват една по-висока степен на загриженост към опасностите за околната среда, включително готовност да дадат част от доходите си за решаване на тези проблеми. Същевременно сред тях е по-силно изразена увереността, че човекът е господар на природата и е по силите му да се справи с екологичните предизвикателства [Таблица 67]. Т.е. околният свят не е толкова източник на заплаха, колкото е предмет за загриженост.

Преминавайки от личността към нейното окръжение и по-широкия свят, естествено стигаме до предела – света на отвъдното (отношението към трансцендентното).

6. Религията

Отношението на предприемачите към света на религиозното е най-сложно и амбивалентно от всичко, за което имаме данни в това изследване.

На първо място трябва да се подчертае, че *както за българите като цяло, така и за предприемачите, това не е особено приоритетна проблематика*. Структурата на отговорите на въпросите за религията дава потвърждение на тази констатация по два начина – от една страна, делът на хората, които постоянно повтарят, че това не ги интересува е относително (в сравнение с другите въпроси в изследването) висок – около 20 на сто. От друга страна – разпределението на отговорите на въпросите на религиозна тематика в повечето случаи е или близко до статистическата нормалност, т.е. липсва определена позиция, или поляризирано – приемане от една част на изследваната съвкупност и отхвърляне от друга част [Таблица 1 е]. Оттук и липсата на значими различия между цялото гражданство и групата на предприемачите не само по религиозна/църковна принадлежност [Таблицы 23], а и по въпросите на мястото на религиозните практики в живота на човека [Таблицы 1, 27 а, 28 а и б].

При тази изходна уговорка вече можем да се вгледаме в детайлите на различията в групата на предприемачите.

Най-важната особеност е, че в някаква степен – варираща според спецификата на въпросите – предприемачите са все пак по-земни, религиозно неутрални хора [Таблицы 24, 25, 26, 27, 28,29, 30, 33 г]. Същевременно всред тях има една обособена група – около една трета, която има по-силно заявена степен на съпричастност към религиозна *духовност* [Таблицы 27, 28а, 29, 30]. На това основание твърдим, че в религиозно отношение съвременното българско предприемачество няма еднозначно оформена позиция и характер.

Дали тази открито амбивалентност, съдържаща и религиозна неутралност, но също и вяра на всеки втори в греха, както и личен начин на общуване с Бог, имат отношение към подчертано по-свободното отношение към публичните норми сред предприемачите, е важен въпрос, но на него сега не може да се даде отговор, (тъй като това предполага друго равнище и методи на анализ).

7. Предприемачът като гражданин

Последно в настоящия ред на разглеждане ще се спрем на една от най-важните – по принцип – връзки на модерния човек с неговото общество: политиката.

Както видяхме още в самото начало на анализа, съвременните български граждани, а предприемачите даже малко повече, смятат политиката за най-маловажна в техния живот, оставаща доста по-назад дори в сравнение с религията (към която отношението е по-скоро индиферентно). Към политиката е регистрирано ясно изразено негативно отношение, макар и не като абсолютно преобладаваща тенденция [Таблица 1]. Трябва да се отбележи не само, че като структура на отговора отношението на българите всъщност не се е променило за едно десетилетие, но и това, че такова е било средно-статистическото отношение към политиката на европейците като цяло. С други думи, сякаш тук няма нищо специфично, налагащо внимателно вглеждане в данните.

Това е повърхностно впечатление, което би ни попречило да схванем за какво всъщност става въпрос. Отношението към политиката е достатъчно сложен конструкт, съчетаващ/снемаш в себе си и определена гражданска нагласа, и очаквания към действието на демократичните принципи и институции, и оценка на българската демокрация и конкретните практики на публични институции у нас (в светлината на гореизброеното). Ето защо разпластяването на регистрираното отношение към политиката си заслужават труда.

7.1. Обществена ангажираност

Ще започнем с важната констатация, че в България има една *особено ниска степен на обществена ангажираност на гражданството*. Не само българските граждани традиционно не се включват с доброволен безвъзмезден труд в работата на никакви неправителствени организации (средното равнище на неучастие е около 97 на сто! за

всяка от осемнадесет възможни прояви на обществена ангажираност). Всъщност изследването регистрира *спад на участието* в доброволни обществени изяви (спадът е най-голям – около 3 пъти – при участието в работата на профсъюзите) в сравнение с 1999 г.

Освен това вече видяхме, че равнището на социална солидарност, грижа към другите, е доста ниско за страната като цяло. За същото свидетелства и доста силната (и нарастваща през годините) убеденост на мнозинството от имащите мнение, че човек трябва да си гледа най-вече себе си, а не да помага на властите за установяване на справедливост [Таблица 64]. Тази ясно изразена тенденция от въздържане на предприемачите от съдействие на съда при установяване на справедливост, е направо изненадваща в светлината на обстоятелството, че тъкмо предприемачите, както видяхме вече, имат осезателно по-висока степен на социална съпричастност, и относително по-висока степен на доверие към другите. Освен това именно за тях доверието в съдебната справедливост е, по дефиниция, изходно условие за самото съществуване на бизнеса.

Най-близо е до ума да потърсим обяснение за този привиден парадокс не в ценностните ориентации на предприемачите, а в оценката, която те дават на българските публични институции като цяло и на съда в това число. Тогава нещата стават прозрачно и еднозначно ясни и ще разберем основанието за категоричното противопоставяне на предприемачите срещу държавната регулация на бизнеса.

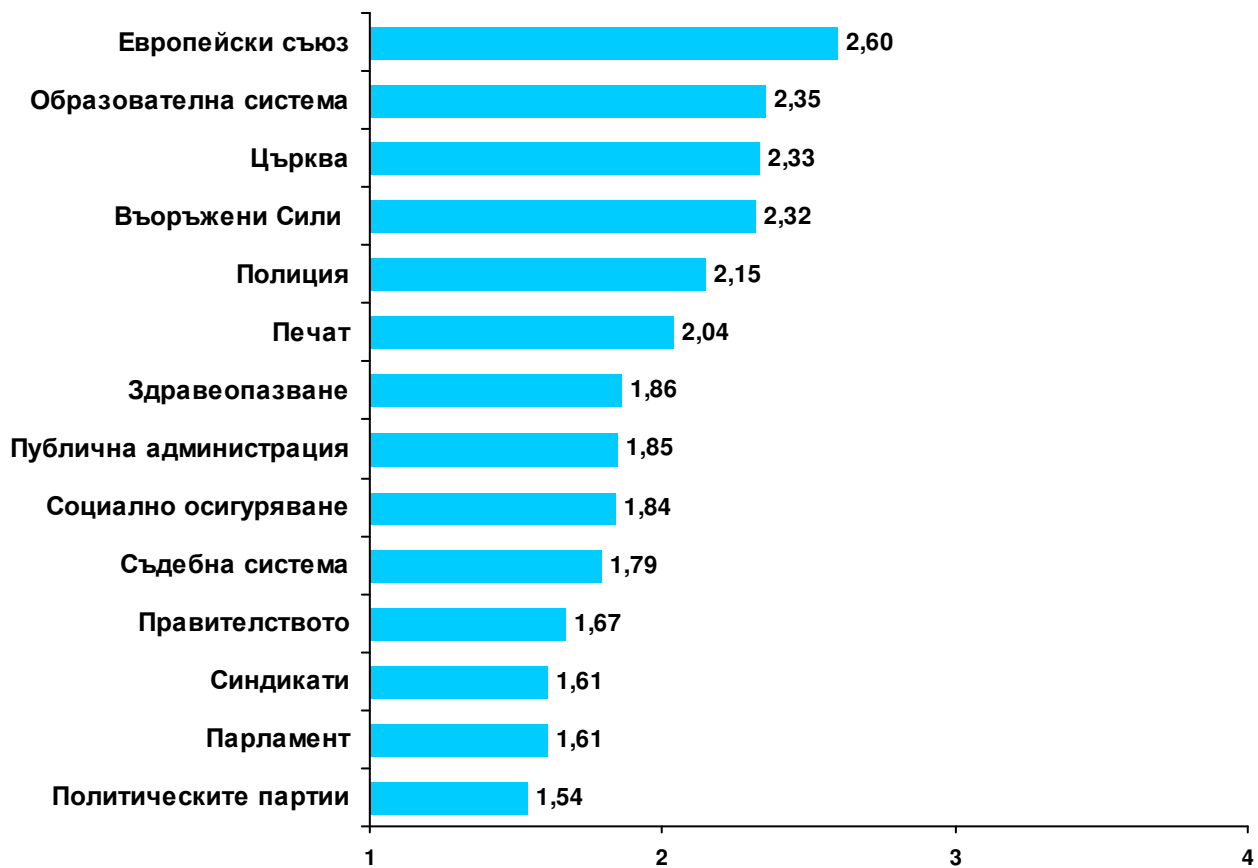
7.2. Отношение към институциите

Характерното за доверието (в което намира израз интегрираната оценка за работата на всяка от публичните институции) на българските граждани е белязано от два акцента.

Първо, доверието е *преобладаващо ниско*.

В: В каква степен имате доверие в следните институции ?

(Никакво – 1; Не много голямо - 2, Голямо - 3, Много голямо – 4)

А освен това *одобрението е отчетливо намаляло за едно десетилетие*. Тук характерното за позицията на предприемачите е, че те имат *още по-ниско доверие към всяка една от българските публични институции, но по-високо одобрение към НАТО и най-вече - към Европейския съюз* [Таблица 50].

Второто е, че колкото по-пряко една институция е с политически характер (партии, парламент, правителство) толкова по-силно изразено е недоверието към нея. Същевременно обаче подчертано негативно отношение е изразено *и към здравната система, образованието, публичната администрация, социалното осигуряване, полицията, а от всички тях най-категорично – към съдебната система!* [Таблица 50]. Недоволството на предприемачите е само още по-силно изразено от средните стойности за цялото гражданство...

Това тотално разочарование от действието на институциите у нас има две важни последици, които определено можем да смятаме за негативни – а) нарастващ отказ от политическо участие и б) ориентация към търсене на алтернативни модели на управление, които да „компенсират” дефектите на демокрацията.

7.3. Отношение към политиката и демокрацията

Както вече стана ясно, отношението към политика е доста сложно и нееднозначно, така че трябва да бъдем много внимателни.

Дезангажирането от политическо участие, най-вече от участие в избори [Таблица 59], а и в партийни структури [Таблица 5], не означава загубен интерес към политиката сред представителите на бизнеса. Дори напротив, по декларирано присъствие на политическата проблематика в нормалното всекидневие предприемачите даже леко надхвърля обичайното за страната – но само в разговорите между приятели [Таблица

2], дори не и чрез следене на политическите новини в медиите [Таблица 63], (което обаче е с доста високи стойности на постоянния интерес, близо всеки втори).

Следователно, не можем да говорим за трайно и категорично дезинтересиране от политиката. Налице обаче е по-голямо *разочарование* от реалностите на политическия живот, спрямо характерното за страната [Таблица 37], *при относително по-високо равнище на интерес към политиката като цяло*. В случая даже важно е не толкова прякото заявяване на интерес, а постоянството на лекото превъзходство на заявените форми на подчертан интерес към политиката сред предприемачите, независимо от различието в начина, по който са формулирани въпросите.

Едва ли може да ни изненада и политическата ориентация на бизнесмените – няма нито едно позоваване за предпочитания към откровено лявата част на политическия спектър (било като конкретна партия [Таблица 60] или позициониране по абстрактната скала „ляво-дясно“). Всъщност на въпроса за идеологическата ориентация картината е следната – една трета заявяват предпочитания към политическия център, една трета – към една или друга степен на ясно изразена дясна ориентация, но последната една трета по същество отказва да се позиционира в класическата за модерната политика плоскост ляво-дясно¹⁰.

В светлината на изложеното дотук (както по отношение на институциите, така и на общите политически ориентации) не е изненада оценката за това как се развива политическата система у нас. Тази оценка на българите като цяло, а и на бизнесмените е преобладаващо негативна [Таблица 52а и б] Но *средноаритметичната на груповото удовлетворение за предприемачите е близо една единица по-високо от средното за страната*.

¹⁰ Данните от проведеното изследване категорично свидетелстват, че тази традиционна скала за определяне на политическите предпочитания в България категорично „не работи“ – не само защото една трета от гражданите отказват да се самоопределят чрез нея, а защото останалите две трети всъщност са статистически равномерно разпределени по цялата скала с най-голямо струпване в центъра, което свидетелства именно, че този международен инструмент у нас не мери нищо.

По същия начин стои и въпросът за отношението към развитието на демокрацията у нас като цяло – средно за страната преобладава неудовлетворение, представляващо съществено понижение на оценката спрямо предишното десетилетие, *но равнището на разочарование сред предприемачите е отчетливо по-ниско* (изцяло недоволните са два пъти по-малко от средното, а по-скоро доволните са три пъти повече от средното [Таблица 51]).

Ето защо няма да се изненадаме, че *тази група отчетливо по-силно се обявява в защита на демокрацията* [Таблицы 53 г и 54] и срещу замяната и с военен режим [Таблица 53 в]. Но пък всеки втори неин представител гледа с някакво одобрение на възможността управлението да премине в ръцете на авторитарен лидер, а трима от четирима одобряват непартийни правителства от експерти [Таблица 53].

Тази особеност може да намери обяснение в категорично изразеното очакване сред предприемачите – (81 на сто!, при 73 на сто средна стойност) - за обществени реформи [Таблица 47]. Много симптоматични са и политическите приоритети в непосредствено бъдеще за тази социална група – поддържане на реда в страната *и възможност да имат по-голяма тежест при взимане на важните решения* [Таблица 48].

Именно това очакване за качествена промяна в характера и ефективността на публичната власт сред тази социална група, която има най-висок самоконтрол върху живота си, е обяснението, както за въздържането от активен политически ангажимент, така и за отказа да се подкрепи чисто формалното увеличаване на авторитета на властта като нещо, само по себе си, позитивно за живота в страната ни [Таблица 49].

Цялата национална драма в настоящия момент е заключена именно тук – *как изобщо би могло да се осъществи подобно очакване към промяна, при това тотална, в характера на публичната власт към по-пълна и по-автентична демокрация, когато именно онези,*

които я ценят и биха я направили възможна, се въздържат от участие в политическия процес!!!

*

Всъщност така получаваме обяснение за първоначално стряскащия емпиричен резултат, че българите и особено предприемачите разполагат крайно ниско политиката в ценностната си скала. Оказва се, че поради а) интереса си към политиката по принцип и б) рационалната си критичност към реалностите на българската политика, те ѝ придават негативна стойност. Не защото политическото няма място в техния живот, а тъкмо обратното, защото българските политически наличности, особено политиките на публичните институции, са драстично различни от представите и стандартите им за демократична политика.

8. Изводи

В обобщение задължително трябва да се кажат няколко неща:

Проведеното изследване ни изненадва с предоставената възможност да видим един Нов българин (или българина, когото не познаваме). Този социален типаж определено не присъства нито в медиите, нито в киното или литературата, които са втречени в скандала и ексцентризма. Може би – поради неговата модерна нормалност, може би – поради неговата не-тукашност, може би, защото все още не е типологически представителен ...

Той, без съмнение е българин: по своите базисни нагласи и по множеството на своите оценки за заобикалящия свят неговите реакции са типологически еднопорядкови с тези на останалите ни сънародници. При все това обаче именно при него откриваме нагласи, които не са характерни за средностатистическите българи. Тези отлики заслужават да бъдат изброени – работа за себerealизация, осъзната ценност на Свободата, самоувереност в нещата, които върши, а и сигурност, че държи живота си под контрол. Откъдето следват и маргинализацията на страховете, по-високата толерантност към Другия, по-висока степен на социална обвързаност, но също и по-висока нетърпимост към институционалния безпорядък и към намесата на държавата в живота ни.

Ценността на свободата не е нещо, по което безкритично да се превъзнасяме, защото в комплект с нея върви не само по-висока условност на всякакви граници и ограничения, но и откровено лежерно отношение към публичните – морални и административни норми. Това ще рече – приемливост на практиката да не се плащат данъци, да се дава и взима подкуп, да лъжеш в свой интерес, да се интересуваш само от себе си, разтегливост в разбирането за добро и зло и т.н.

Но затова пък за новия българин е особено важно щастието - тук и сега. И той явно го постига – поне в много по-висока степен от останалите ни съграждани. А и се чувства удовлетворен от живота си.

Всяка от изброените ценности е важна в нейната особеност, но е важен и ценностният комплекс като цялост. Даже бихме си позволили да говорим за ясно изразена идеологическа консистентност в светогледа на съвременния български предприемач, по която именно се отличава от своите средностатистически съграждани.

Колкото и да са важни тези различия, те не са достатъчно основания, за да обявим обаче групата на предприемачите за „друг народ”.

Защо са „весита” тогава?

Защото този изведен от анализа на емпиричните данни образ на съвременния български предприемач е близо стопроцентово копие на *класическата личност от ранната модерност*, която стои в основата на Западния свят. Този тип личност, ставайки масово разпространен, от 17 век нататък е предопределил хода на световната история, но е оставал трайно отсъстващ от българския социален живот. Или – най-малкото е оставал незабележим и пренебрежим.

Защо обаче този социален типаж, който определено е социално перспективен за хода на нашия обществен живот, не е определящ за хода на събитията у нас?

Защото според данните от изследването делът на тази социална група в структурата на съвременното гражданство е около 3 на сто. Това са около 200 000 души, което само по себе си изобщо не е малко. Но правилата на демокрацията, особено която тук практикуваме, изключват възможността такова малцинство да има решаващ глас в политиката, а оттам и в начина, по който протича животът. А освен това, тази социална група се е отдръпнала от активно политическо участие, въпреки че цени важността на демокрацията.

Смисълът в настоящия анализ не е просто в изваждането на показ на „невидимото за очите” на масовата публика.

Както се опитахме да покажем и в хода на самото изложение, ползата от доброто познаване на предприемачеството е в това *да потърсим възможности за промяна. Не на обществото, а на дребни, но ключови неща около нас, от които би станало възможно да възникнат нагласите, присъщи на предприемаческия етос – отвореност към диалог и партньорство с другите; поемане на отговорност; наш собствен контрол над нещата, които вършим.* Оттам идват и самочувствието, самоувереността, патриотизмът, но и удовлетвореността от живота. Оттам идва позитивният начин да гледаш на себе си и на света около себе си. А може би това е най-важното!

European Values Study 2008

Едномерни честотни разпределения

1. Доколко следващите неща са важни във вашия живот:

Q 1

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
а) Работата	Много важно	60,5%	79,3%
	Доста важно	27,9%	18,3%
	Не е важно	7,1%	
	Никак не е важно	2,7%	
	Не зная	0,5%	
	Без отговор	1,3%	2,4%
б) Семейството	Много важно	85,1%	85,8%
	Доста важно	13,3%	11,7%
	Не е важно	0,4%	
	Никак не е важно	0,2%	
	Не зная	0,4%	
	Без отговор	0,5%	2,4%
в) Приятелите и познатите	Много важно	38,3%	60,4%
	Доста важно	52,4%	31,3%
	Не е важно	7,9%	5,8%
	Никак не е важно	0,4%	
	Не зная	0,4%	
	Без отговор	0,6%	2,4%
г) Свободното време	Много важно	27,2%	37,8%
	Доста важно	54,6%	23,7%
	Не е важно	14,7%	33,5%
	Никак не е важно	2,0%	2,5%
	Не зная	0,5%	
	Без отговор	1,1%	2,4%
д) Политиката	Много важно	7,4%	4,6%
	Доста важно	24,0%	29,6%
	Не е важно	41,0%	33,7%
	Никак не е важно	24,6%	29,6%
	Не зная	1,6%	
	Без отговор	1,4%	2,4%
е) Религията	Много важно	17,6%	17,9%
	Доста важно	34,2%	34,7%
	Не е важно	31,5%	29,8%
	Никак не е важно	11,9%	10,5%
	Не зная	3,1%	4,6%
	Без отговор	1,8%	2,4%

База: Всички респонденти

2. Когато се събирате с приятели, колко често разисквате политически въпроси?

Q 2

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Когато се събирате с приятели, колко често разисквате политически въпроси?	Често	15,0%	25,4%
	Понякога	54,2%	52,1%
	Никога	29,5%	22,5%
	Не зная	0,5%	
	Без отговор	0,8%	

База: Всички респонденти

3. Общо взето, бихте ли казали, че сте?

Q 3

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Общо взето, бихте ли казали, че сте ?	Много щастлив	15,7%	17,8%
	Доста щастлив	43,6%	61,2%
	Не много щастлив	33,1%	21,0%
	Никак не съм щастлив	6,3%	
	Не зная	0,7%	
	Без отговор	0,5%	

База: Всички респонденти

4. Като цяло, как бихте описали състоянието на здравето си напоследък?

Q 4

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Като цяло, как бихте описали състоянието на здравето си напоследък?	Много добро	16,4%	30,5%
	Добро	39,1%	46,2%
	Средно	30,6%	20,4%
	Лошо	11,3%	2,9%
	Много лошо	2,4%	
	Не зная	0,1%	
	Без отговор	0,1%	

База: Всички респонденти

5. Участвате ли в някоя ОРГАНИЗАЦИЯ (ДЕЙНОСТ)?

Q 5 а

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Социални служби за възрастни, инвалиди или социално слаби хора	ДА	1,4%	2,1%
	НЕ	98,0%	97,9%
	Не зная	0,1%	
	Без отговор	0,5%	
Религиозни или църковни организации	ДА	1,3%	100,0%
	НЕ	98,4%	
	Без отговор	0,4%	
Образователни, художествени, музикални или културни дейности	ДА	4,8%	4,5%
	НЕ	94,8%	95,5%
	Без отговор	0,3%	
Синдикати	ДА	5,0%	100,0%
	НЕ	94,5%	
	Без отговор	0,5%	
Политически партии или групи	ДА	4,0%	2,7%
	НЕ	95,6%	97,3%
	Без отговор	0,4%	
Действия на местната общност по проблемите на бедността, заетостта, жилищните условия, положението на малцинствата	ДА	0,9%	2,1%
	НЕ	98,2%	97,9%
	Не зная	0,1%	
	Без отговор	0,8%	
Развитие на третия свят или човешките права	ДА	0,4%	100,0%
	НЕ	98,9%	
	Не зная	0,3%	
	Без отговор	0,5%	
Опазване на архитектурното наследство, околната среда, защита на животните	ДА	1,9%	100,0%
	НЕ	97,6%	
	Не зная	0,1%	
	Без отговор	0,5%	
Професионални сдружения	ДА	3,6%	5,40%
	НЕ	95,9%	94,60%
	Не зная	0,1%	
	Без отговор	0,3%	
Работа с младежи (младежки клубове, скаути и др)	ДА	1,5%	2,4%
	НЕ	98,0%	97,6%
	Без отговор	0,5%	
Спорт или отдих	ДА	4,3%	100,0%
	НЕ	95,3%	
	Без отговор	0,3%	
Женски сдружения	ДА	0,9%	2,4%
	НЕ	98,6%	97,6%
	Не зная	0,1%	
	Без отговор	0,5%	

Движение за мир	ДА	0,4%	100,0%
	НЕ	99,0%	
	Не зная	0,2%	
	Без отговор	0,5%	
Доброволни здравни организации	ДА	0,9%	2,1%
	НЕ	98,6%	97,9%
	Не зная	0,0%	
	Без отговор	0,4%	
Други групи	ДА	1,6%	2,1%
	НЕ	97,5%	97,9%
	Без отговор	0,9%	
Нито една	ДА	81,5%	90,1%
	НЕ	18,5%	9,9%

База: Всички респонденти

6. Дали извършвате доброволна дейност за някоя/ някой от тях? Q 5 б

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Социални служби за възрастни, инвалиди или социално слаби хора	ДА	1,2%	2,1%
	НЕ	98,1%	92,2%
	Без отговор	0,7%	5,7%
Религиозни или църковни организации	ДА	1,0%	
	НЕ	98,3%	94,3%
	Без отговор	0,8%	5,7%
Образователни, художествени, музикални или културни дейности	ДА	3,6%	4,5%
	НЕ	95,6%	89,8%
	Без отговор	0,8%	5,7%
Синдикати	ДА	2,2%	
	НЕ	97,1%	94,3%
	Без отговор	0,7%	5,7%
Политически партии или групи	ДА	3,0%	2,7%
	НЕ	96,4%	94,3%
	Без отговор	0,7%	3,0%
Действия на местната общност по проблемите на бедността, заетостта, жилищните условия, положението на малцинствата	ДА	0,9%	2,1%
	НЕ	98,1%	92,2%
	Не зная	0,0%	
	Без отговор	1,0%	5,7%
Развитие на третия свят или човешките права	ДА	0,2%	
	НЕ	98,7%	94,3%
	Не зная	0,0%	
	Без отговор	1,0%	5,7%
Опазване на архитектурното наследство, околната среда, защита на животните	ДА	1,9%	
	НЕ	97,3%	94,3%
	Без отговор	0,8%	5,7%

Професионални сдружения	ДА	2,6%	5,4%
	НЕ	96,8%	91,7%
	Без отговор	0,7%	3,0%
Работа с младежи (младежки клубове, скаути и др)	ДА	1,4%	2,5%
	НЕ	97,6%	91,8%
	Без отговор	1,0%	5,7%
Спорт или отдих	ДА	3,0%	
	НЕ	96,3%	94,3%
	Не зная	0,0%	
	Без отговор	0,7%	5,7%
Женски сдружения	ДА	0,8%	2,4%
	НЕ	98,2%	91,9%
	Не зная	0,0%	
	Без отговор	1,0%	5,7%
Движение за мир	ДА	0,4%	
	НЕ	98,5%	94,3%
	Не зная	0,0%	
	Без отговор	1,0%	5,7%
Доброволни здравни организации	ДА	0,6%	2,1%
	НЕ	98,5%	92,2%
	Не зная	0,0%	
	Без отговор	0,9%	5,7%
Други групи	ДА	1,0%	7,6%
	НЕ	97,9%	89,7%
	Без отговор	1,1%	2,7%
Нито една	ДА	86,9%	84,6%
	НЕ	13,1%	15,40%

База: Всички респонденти

7. Кои от тези категории хора не желаете да ви бъдат съседни?

Q 6

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Хора с криминално минало	Посочени	75,4%	61,4%
	Непосочени	21,7%	29,3%
	Не зная	2,4%	4,6%
	Без отговор	0,5%	4,6%
Хора от друга раса	Посочени	19,8%	16,1%
	Непосочени	74,7%	79,3%
	Не зная	4,0%	4,6%
	Без отговор	1,5%	
Леви екстремисти	Посочени	42,5%	43,4%
	Непосочени	42,9%	49,1%
	Не зная	10,3%	4,6%
	Без отговор	4,2%	2,9%

Пияници	Посочени	78,4%	77,8%
	Непосочени	19,2%	22,2%
	Не зная	1,5%	
	Без отговор	0,8%	
Десни екстремисти	Посочени	43,9%	44,1%
	Непосочени	41,7%	42,8%
	Не зная	10,2%	7,3%
	Без отговор	4,2%	5,8%
Хора с големи многодетни семейства	Посочени	10,2%	2,4%
	Непосочени	86,0%	92,1%
	Не зная	1,6%	
	Без отговор	2,1%	5,4%
Хора, склонни към конфликти	Посочени	73,6%	73,9%
	Непосочени	23,3%	14,3%
	Не зная	2,2%	11,8%
	Без отговор	0,9%	
Мюсюлмани	Посочени	18,5%	9,0%
	Непосочени	77,7%	88,0%
	Не зная	2,2%	
	Без отговор	1,6%	3,0%
Имигранти/чуждестранни работници	Посочени	16,5%	14,6%
	Непосочени	76,0%	79,5%
	Не зная	5,5%	
	Без отговор	2,1%	5,8%
Хора, носители на СПИН	Посочени	40,8%	27,7%
	Непосочени	50,2%	64,7%
	Не зная	6,9%	4,6%
	Без отговор	2,1%	3,0%
Наркомани	Посочени	82,0%	80,3%
	Непосочени	15,5%	19,7%
	Не зная	2,0%	
	Без отговор	0,5%	
Хомосексуалисти	Посочени	50,8%	42,8%
	Непосочени	42,7%	51,3%
	Не зная	5,3%	2,9%
	Без отговор	1,1%	3,0%
Евреи	Посочени	14,0%	10,7%
	Непосочени	80,0%	86,3%
	Не зная	3,7%	
	Без отговор	2,3%	3,0%
Цигани	Посочени	46,9%	40,2%
	Непосочени	49,0%	52,2%
	Не зная	3,0%	4,6%
	Без отговор	1,1%	3,0%
Християни	Посочени	5,5%	7,1%
	Непосочени	91,1%	89,9%
	Не зная	0,7%	
	Без отговор	2,7%	3,0%

База: Всички респонденти

8. Считате ли, че по принцип на повечето хора може да се има доверие или трябва много да се внимава с тях?

Q 7

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Считате ли, че, по принцип на повечето хора може да се има доверие, или трябва много да се внимава с тях?	На повечето хора може да се има доверие	17,0%	28,5%
	Трябва много да се внимава с тях	79,4%	71,5%
	Не зная	2,9%	
	Без отговор	0,7%	

База: Всички респонденти

9а. Мислите ли, че повечето хора биха се опитали да ви измамят, ако имат тази възможност, или - напротив - биха се отнесли почтено? На тази скала къде бихте поставили вашето мнение?

Q 8

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Мислите ли, че повечето хора биха се опитали да ви измамят, ако имат тази възможност, или - напротив - биха се отнесли почтено? На тази скала, къде бихте поставили вашето мнение?	Повечето хора биха се опитали да ме измамят	15,2%	21,5%
	2	9,5%	4,6%
	3	14,0%	10,0%
	4	8,1%	27,0%
	5	18,1%	18,7%
	6	6,4%	7,3%
	7	7,0%	7,8%
	8	8,8%	9,2%
	9	3,7%	2,7%
	Повечето хора биха се опитали да постъпят честно	5,2%	7,9%
	Не зная	3,5%	7,6%
	Без отговор	0,4%	

База: Всички респонденти

9б. Мислите ли, че повечето хора биха се опитали да ви измамят, ако имат тази възможност, или - напротив - биха се отнесли почтено? На тази скала къде бихте поставили вашето мнение? - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 8

		Всички	Бизнес
Мислите ли, че повечето хора биха се опитали да ви измамят, ако имат тази възможност, или - напротив - биха се отнесли почтено на тази скала, къде бихте поставили вашето мнение?	Mean	4,61	4.76

База: Всички респонденти, дали отговор

10а. Считате ли, че в повечето случаи хората се стараят да са в помощ на другите или най-вече се грижат за себе си?

Q 9

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Считате ли, че в повечето случаи хората се стараят да са в помощ на другите или най-вече се грижат за себе си?	Хората преди Всички се грижат за себе си	26,8%	27,2%
	2	17,1%	14,7%
	3	15,2%	5,0%
	4	9,4%	12,8%
	5	13,2%	12,0%
	6	3,7%	7,5%
	7	2,7%	7,4%
	8	4,8%	
	9	2,3%	2,7%
	Най-често хората се стараят да са в помощ на другите	2,6%	3,2%
	Не зная	1,5%	4,6%
	Без отговор	0,6%	3,0%

База: Всички респонденти

10b. Считате ли, че в повечето случаи хората се стараят да са в помощ на другите или най-вече се грижат за себе си? - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 9

		Всички	Бизнес
Считате ли, че в повечето случаи хората се стараят да са в помощ на другите или най-вече се грижат за себе си?	Mean	3,44	3,63

База: Всички респонденти, дали отговор

11а. Доколко смятате, че имате свобода на избор и контрол върху начина, по който животът ви протича?

Q 10

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Доколко смятате, че имате свобода на избор и контрол върху начина, по който живота ви протича?	Никак	6,7%	
	2	4,6%	
	3	6,6%	
	4	6,1%	4,6%
	5	18,6%	4,6%
	6	8,9%	15,5%
	7	9,5%	16,5%
	8	14,4%	24,6%
	9	6,9%	4,5%
	В голяма степен	11,7%	22,8%
	Не зная	4,6%	2,9%
	Без отговор	1,3%	4,0%

База: Всички респонденти

11b. Доколко смятате, че имате свобода на избор и контрол върху начина, по който животът ви протича? - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 10

		Всички	Бизнес
Доколко смятате, че имате свобода на избор и контрол върху начина, по който живота ви протича?	Mean	6,03	7,68

База: Всички респонденти, дали отговор

12a. Като цяло, доколко сте доволен като цяло от живота си напоследък?

Q 11

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Като цяло, доколко сте доволен като цяло от живота си напоследък?	Недоволен	8,9%	2,5%
	2	5,3%	
	3	8,7%	
	4	6,4%	2,9%
	5	16,9%	10,4%
	6	8,8%	14,3%
	7	12,7%	19,9%
	8	12,5%	25,2%
	9	7,0%	4,8%
	Доволен	11,4%	20,1%
	Не зная	0,7%	
	Без отговор	0,8%	

База: Всички респонденти

12b. Като цяло, доколко сте доволен като цяло от живота си напоследък? - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 11

		Всички	Бизнес
Като цяло, доколко сте доволен като цяло от живота си напоследък?	Mean	5,82	7,36

База: Всички респонденти, дали отговор

13. Защо в нашата страната има бедни, нуждаещи се хора? Дадени са четири възможни причини. Коя от тях е главната?

Q 12

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Защо в нашата страната има бедни, нуждаещи се хора? Коя е главната причина?	Защото нямат късмет	6,9%	
	Защото са мързеливи, без воля	25,7%	48,1%
	Защото в обществото има несправедливост	49,9%	34,7%
	Това е неизбежна част от модерния прогрес	13,9%	14,4%
	Нито една от тези причини	2,3%	2,9%
	Не зная	1,1%	
	Без отговор	0,2%	

14. Кои страни на работата са важни за вас?

Q 14

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Добро заплащане	Важни	97,3%	95,4%
	Не посочено	1,9%	4,6%
	Не зная	0,3%	
	Без отговор	0,5%	
Приятни колеги	Важни	80,4%	86,5%
	Не посочено	16,4%	7,6%
	Не зная	1,6%	2,7%
	Без отговор	1,6%	3,0%
Работа без много напрежение	Важни	53,0%	40,2%
	Не посочено	41,0%	49,6%
	Не зная	3,6%	7,1%
	Без отговор	2,4%	3,0%
Сигурно работно място	Важни	85,8%	72,4%
	Не посочено	11,7%	27,6%
	Не зная	1,2%	
	Без отговор	1,4%	
Подходящо работно време	Важни	71,8%	72,0%
	Не посочено	24,8%	25,0%
	Не зная	1,5%	
	Без отговор	1,9%	3,0%
Възможност да проявя инициатива	Важни	58,8%	58,5%
	Не посочено	34,6%	29,3%
	Не зная	4,5%	9,2%
	Без отговор	2,1%	3,0%
Полезна за обществото работа	Важни	59,0%	48,8%
	Не посочено	34,6%	42,5%
	Не зная	4,4%	5,7%
	Без отговор	2,0%	3,0%
Дълга отпуска	Важни	45,1%	46,2%
	Не посочено	50,3%	50,9%
	Не зная	2,2%	

	Без отговор	2,4%	3,0%
Възможност да се срещам с хора	Важни	66,0%	67,6%
	Не посочено	29,8%	26,5%
	Не зная	2,4%	2,9%
	Без отговор	1,7%	3,0%
Работа, в която можеш да постигнеш нещо	Важни	75,4%	77,7%
	Не посочено	20,6%	14,7%
	Не зная	1,8%	4,6%
	Без отговор	2,2%	3,0%
Отговорна работа	Важни	57,8%	60,9%
	Не посочено	36,9%	36,1%
	Не зная	2,9%	
	Без отговор	2,3%	3,0%
Интересна работа	Важни	78,3%	77,7%
	Не посочено	19,2%	16,4%
	Не зная	1,0%	
	Без отговор	1,5%	5,8%
Работа, която съответства на способностите ми	Важни	83,2%	89,5%
	Не посочено	14,8%	7,5%
	Не зная	0,9%	
	Без отговор	1,1%	3,0%
Усвояване на нови умения	Важни	68,0%	67,0%
	Не посочено	26,6%	22,5%
	Не зная	3,3%	4,6%
	Без отговор	2,0%	5,8%
Работата е удобна спрямо семейните ми задължения	Важни	69,0%	66,0%
	Не посочено	27,3%	26,4%
	Не зная	2,2%	4,6%
	Без отговор	1,5%	3,0%
Да се чува мнението ми при взимане на важни решения	Важни	55,8%	60,8%
	Не посочено	36,7%	33,4%
	Не зная	4,7%	2,9%
	Без отговор	2,8%	3,0%
Равнопоставено третиране на хората на работното място	Важни	76,4%	75,1%
	Не посочено	19,9%	17,2%
	Не зная	2,2%	4,6%
	Без отговор	1,5%	3,0%
Нито едно от тези	Важни	0,3%	
	Не посочено	99,7%	100,0%

База: Всички респонденти

15. Вие работите ли?

Q 15

		Всички
База		1 500
Вие работите ли?	Да	58,0%
	Не	42,0%

База: Всички респонденти

16а. Като цяло, доколко сте доволен или недоволен от работата си?

Q 16

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Като цяло, доколко сте доволен или недоволен от работата си?	Недоволен	1,8%	
	2	1,6%	
	3	1,5%	
	4	1,6%	
	5	6,5%	10,7%
	6	4,7%	4,6%
	7	6,6%	12,6%
	8	11,5%	13,8%
	9	6,1%	17,1%
	Доволен	14,1%	31,2%
	Не се отнася	42,0%	7,1%
	Не зная	0,5%	
	Без отговор	1,5%	2,9%

База: Всички респонденти

16b. Като цяло, доколко сте доволен или недоволен от работата си? - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 16

		Всички	Бизнес
Като цяло, доколко сте доволен или недоволен от работата си?	Mean	7,33	8,28

База: Всички респонденти, дали отговор

17а. Доколко сте свободен да взимате решения във вашата работа? Q 17

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Доколко сте свободен да взимате решения във вашата работа?	Никаква възможност	6,9%	
	2	3,3%	
	3	4,9%	
	4	2,8%	
	5	7,1%	2,5%
	6	5,1%	4,6%
	7	4,9%	
	8	6,3%	7,6%
	9	3,5%	5,3%
	Голяма възможност	10,5%	66,7%
	Не се отнася	42,0%	7,1%
	Не зная	0,8%	3,2%
	Без отговор	2,0%	2,9%

База: Всички респонденти

17б. Доколко сте свободен да взимате решения във вашата работа?
- СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 17

		Всички	Бизнес
Доколко сте свободен да взимате решения във вашата работа?	Mean	5,91	9,40

База: Всички респонденти, дали отговор

18. До каква степен сте съгласни или не сте съгласни със следните твърдения?

Q 18

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
За да осъществиш заложите си, трябва да имаш работа	Напълно съгласен	46,2%	59,9%
	Съгласен	39,4%	21,9%
	Нито съгласен, нито несъгласен	8,0%	12,5%
	Несъгласен	3,9%	3,2%
	Напълно несъгласен	0,3%	
	Не зная	1,6%	
	Без отговор	0,6%	2,4%
Унизително е да получаваш пари, без да си работил за тях	Напълно съгласен	39,6%	39,5%
	Съгласен	34,8%	22,5%
	Нито съгласен, нито несъгласен	13,1%	25,2%
	Несъгласен	8,3%	7,3%
	Напълно несъгласен	1,8%	
	Не зная	1,5%	
	Без отговор	1,0%	5,4%
Хората, които не работят, стават мързеливи	Напълно съгласен	39,7%	39,1%
	Съгласен	37,1%	37,9%
	Нито съгласен, нито несъгласен	12,9%	13,0%

	Несъгласен	7,3%	4,6%
	Напълно несъгласен	0,9%	
	Не зная	1,7%	
	Без отговор	0,3%	5,4%
Да се работи е дълг на човека към обществото	Напълно съгласен	36,2%	30,5%
	Съгласен	38,7%	24,5%
	Нито съгласен, нито несъгласен	13,2%	27,5%
	Несъгласен	8,2%	2,5%
	Напълно несъгласен	1,0%	7,8%
	Не зная	1,6%	
	Без отговор	1,0%	7,1%
Работата е първа по важност, дори за сметка на свободното време	Напълно съгласен	30,9%	41,7%
	Съгласен	34,6%	10,3%
	Нито съгласен, нито несъгласен	19,0%	25,7%
	Несъгласен	11,8%	7,5%
	Напълно несъгласен	1,3%	4,6%
	Не зная	1,5%	
	Без отговор	0,9%	10,1%

База: Всички респонденти

19. Кои страни на свободното време според вас са важни?

Q 19

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Да се срещам с приятни хора	Много е важно	42,0%	62,6%
	Доста е важно	48,5%	26,9%
	Не е важно	8,0%	7,5%
	Никак не е важно	0,4%	
	Не зная	0,9%	
	Без отговор	0,3%	3,0%
Да си отпочивам.	Много е важно	46,7%	53,7%
	Доста е важно	47,0%	33,9%
	Не е важно	4,9%	4,8%
	Никак не е важно	0,2%	
	Не зная	0,8%	4,6%
	Без отговор	0,3%	3,0%
Да правя това, което искам.	Много е важно	50,1%	74,5%
	Доста е важно	43,9%	25,5%
	Не е важно	4,5%	
	Никак не е важно	0,4%	
	Не зная	0,7%	
	Без отговор	0,4%	

Да научавам нови неща	Много е важно	45,1%	66,2%
	Доста е важно	43,2%	27,9%
	Не е важно	8,4%	
	Никак не е важно	1,3%	
	Не зная	1,2%	2,9%
	Без отговор	0,8%	3,0%

База: Всички респонденти

20. С кое от двете мнения сте съгласни?

Q 20

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
С кое от двете мнения сте съгласни?	Нарежданията трябва да се изпълняват	33,9%	20,7%
	Трябва да си убеден, че са правилни	42,6%	44,9%
	Зависи	21,1%	34,4%
	Не зная	1,4%	
	Без отговор	1,1%	

База: Всички респонденти

21. Съгласни ли сте или не със следните твърдения?

Q 21

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Когато не достигат работни места, българите трябва да имат предимство пред имигрантите за получаване на работа	Нарежданията трябва да се изпълняват	33,9%	79,4%
	Трябва да си убеден, че са правилни	42,6%	11,9%
	Зависи	21,1%	8,7%
	Не зная	1,4%	
	Без отговор	1,1%	
Когато не достигат работни места, мъжете трябва да имат предимство пред жените	Съгласен	87,0%	16,7%
	Несъгласен	5,3%	61,8%
	Нито съгласен, нито несъгласен	5,7%	17,6%
	Не зная	1,6%	4,0%
	Без отговор	0,4%	

База: Всички респонденти

22. Кое от тези твърдения е най-близко до вашето мнение?

Q 22

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Кое от тези твърдения е най-близко до вашето мнение?	А) Съществуват абсолютно ясни правила относно това кое е добро и зло. Тези правила важат винаги за всички, независимо от обстоятелствата.	30,7%	27,5%
	Б) Съществуват абсолютно ясни правила относно това кое е добро и зло. Но понякога, при специални обстоятелства е оправдано отклоняването от тези правила.	30,1%	22,3%
	В) Не може да има абсолютно ясни правила за доброто и злото. Кое е добро или зло зависи изцяло от обстоятелствата на момента.	34,5%	47,4%
	Не зная	4,1%	2,9%
	Без отговор	0,6%	

База: Всички респонденти

23. Принадлежите ли към религиозно вероизповедание?

Q 23

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Принадлежите ли към религиозно вероизповедание?	Да	73,3%	73,4%
	Не	26,0%	26,6%
	Не зная	0,4%	
	Без отговор	0,3%	

База: Всички респонденти

24. Освен на сватби, кръщения и погребения, приблизително колко често посещавате религиозни служби в последно време?

Q 25

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Освен на сватби, кръщения и погребения, приблизително колко често посещавате религиозни служби в последно време?	Повече от веднаж седмично	1,1%	
	Веднаж седмично	4,4%	2,9%
	Веднаж месечно	9,2%	
	Само на определени религиозни празници	45,5%	35,1%
	Веднаж в годината	5,8%	5,3%
	Още по-рядко	7,9%	14,0%
	Никога, практически никога	24,9%	42,7%
	Не зная	0,7%	
Без отговор	0,6%		

База: Всички респонденти

25. Независимо от това дали посещавате религиозен храм или не, бихте ли определили себе си като:

Q 28

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Независимо от това дали посещавате религиозен храм или не, бихте ли определили себе си като религиозен човек	Религиозен човек	55,2%	46,9%
	Нерелигиозен човек	31,8%	35,4%
	Убеден атеист	4,0%	2,4%
	Не зная	6,9%	15,3%
	Без отговор	2,0%	

База: Всички респонденти

26. В кое от следното вярвате?

Q 30

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
А) Бог	Да	67,3%	59,4%
	Не	21,7%	32,7%
	Не зная	9,2%	4,6%
	Без отговор	1,8%	3,2%
Б) Задгробен живот	Да	24,1%	17,3%
	Не	52,3%	51,3%
	Не зная	20,0%	14,9%
	Без отговор	3,6%	16,5%
В) Ад	Да	22,3%	17,3%
	Не	55,2%	56,1%
	Не зная	19,3%	14,7%
	Без отговор	3,3%	11,9%
Г) Рай	Да	25,5%	20,2%
	Не	51,8%	51,5%
	Не зная	19,3%	14,7%
	Без отговор	3,4%	13,7%
Д) Грях	Да	51,9%	54,3%
	Не	30,6%	22,4%
	Не зная	14,3%	7,5%
	Без отговор	3,3%	15,8%

База: Всички респонденти

27. Кое от следните твърдения е най-близо до вашите вярвания?

Q 32

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Кое от следните твърдения е най-близо до вашите вярвания?	а) Съществува Бог	32,4%	33,2%
	б) Съществува някакъв Дух или някаква Сила	45,1%	38,3%
	в) Не зная какво да мисля	10,2%	7,1%
	г) Не мисля, че има някакъв Дух, Бог или някаква Сила	8,9%	13,6%
	д) Не зная	2,4%	
	Без отговор	1,2%	7,8%

База: Всички респонденти

28а. Доколко следното твърдение важи за вас: "Аз си имам свой собствен начин да контактувам с Бог, без помощта на църкви или религиозни служби."

Q 33

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Доколко следното твърдение важи за вас: "Аз си имам свой собствен начин да контактувам с Бог, без помощта на църкви или религиозни служби."	Въобще не	24,5%	27,3%
	2	9,0%	12,3%
	3	18,7%	8,1%
	4	12,4%	7,8%
	В много голяма степен	22,0%	31,1%
	Не зная	7,2%	2,7%
	Без отговор	6,2%	10,8%

База: Всички респонденти

28б. Доколко следното твърдение важи за вас: "Аз си имам свой собствен начин да контактувам с Бог, без помощта на църкви или религиозни служби." - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 33

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
Доколко следното твърдение важи за вас: "Аз си имам свой собствен начин да контактувам с Бог, без помощта на църкви или религиозни служби."	Mean	2,98	3,04

База: Всички респонденти, дали отговор

29. Колко важен е Бог във вашия живот? - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 36

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
Колко важен е Бог във вашия живот?	Mean	5,80	5,29

База: Всички респонденти, дали отговор

30. Смятате ли, че намирате утеха и сила в религията ?

Q 37

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Смятате ли, че намирате утеха и сила в религията ?	Да	42,8%	36,3%
	Не	44,1%	48,3%
	Не зная	10,1%	12,5%
	Без отговор	3,0%	2,9%

База: Всички респонденти

31а. Вярвате ли, че нещо като талисман, което носите за късмет, може да ви предпази или да помогне?

Q 40

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Вярвате ли, че нещо като талисман, което носите за късмет, може да ви предпази или да помогне?	Определено НЕ	44,2%	42,6%
	2	6,1%	5,5%
	3	4,5%	7,8%
	4	2,9%	5,7%
	5	7,0%	7,6%
	6	3,7%	
	7	3,4%	
	8	4,7%	
	9	2,5%	
	Определено ДА	15,3%	9,3%
	Не зная	3,5%	9,3%
	Без отговор	2,3%	12,1%

База: Всички респонденти

31б. Вярвате ли, че нещо като талисман, което носите за късмет, може да ви предпази или да помогне? - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 40

		Всички	Бизнес
Вярвате ли, че нещо като талисман, което носите за късмет, може да ви предпази или да помогне?	Mean	3,99	2,94

База: Всички респонденти, дали отговор

32. Доколко сте съгласни или не със следните твърдения?

Q 41

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Политици, които не вярват в Бога, са неподходящи за обществена дейност	Напълно съгласен	10,6%	7,7%
	Съгласен	16,9%	
	Нито съгласен, нито несъгласен	21,6%	36,0%
	Несъгласен	31,2%	38,6%
	Напълно несъгласен	6,4%	7,4%
	Не зная	11,1%	5,7%
	Без отговор	2,1%	4,6%
Религиозните водачи не трябва да влияят на решенията на правителството	Напълно съгласен	23,9%	27,7%
	Съгласен	36,5%	25,1%
	Нито съгласен, нито несъгласен	18,2%	27,1%
	Несъгласен	7,7%	7,1%
	Напълно несъгласен	0,4%	2,4%
	Не зная	11,2%	7,5%
	Без отговор	2,1%	3,1%

База: Всички респонденти

33. Доколко са важни следните неща, за да бъде един брак успешен?

Q 42

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
а) Вярност	Много важно	80,8%	67,6%
	Доста важно	17,0%	22,3%
	Не е важно	1,5%	2,4%
	Не зная	0,5%	4,6%
	Без отговор	0,2%	3,0%
б) Задоволителни доходи	Много важно	56,4%	42,2%
	Доста важно	39,7%	43,0%
	Не е важно	2,8%	2,4%
	Не зная	0,7%	4,6%
	Без отговор	0,4%	7,6%
в) Да сте от еднакъв социален произход	Много важно	21,6%	17,9%
	Доста важно	35,8%	42,6%
	Не е важно	39,2%	31,8%
	Не зная	2,7%	4,6%
	Без отговор	0,7%	3,0%
г) Общи религиозни вярвания	Много важно	23,7%	15,0%
	Доста важно	29,2%	29,5%
	Не е важно	41,5%	47,8%
	Не зная	4,4%	4,6%
	Без отговор	1,1%	3,0%

Добро жилище	Много важно	48,6%	45,7%
	Доста важно	44,9%	33,2%
	Не е важно	5,7%	13,5%
	Не зная	0,5%	4,6%
	Без отговор	0,3%	3,0%
Съгласие по политически въпроси	Много важно	8,9%	3,0%
	Доста важно	18,3%	4,6%
	Не е важно	66,1%	68,9%
	Не зная	4,9%	15,9%
	Без отговор	1,7%	7,6%
Самостоятелно жилище, отделно от родителите	Много важно	51,6%	36,9%
	Доста важно	36,7%	40,5%
	Не е важно	9,6%	15,1%
	Не зная	1,4%	4,6%
	Без отговор	0,6%	3,0%
Добра сексуална връзка	Много важно	57,8%	59,7%
	Доста важно	35,5%	32,7%
	Не е важно	1,9%	
	Не зная	2,5%	4,6%
	Без отговор	2,3%	3,1%
Споделяне на домакинската работа	Много важно	40,6%	25,1%
	Доста важно	48,4%	52,7%
	Не е важно	8,3%	9,9%
	Не зная	1,8%	9,3%
	Без отговор	0,9%	3,0%
Деца	Много важно	78,0%	66,5%
	Доста важно	19,5%	26,4%
	Не е важно	1,5%	2,4%
	Не зная	0,5%	4,6%
	Без отговор	0,5%	
Желание да се обсъждат проблемите, възникнали между съпрузите	Много важно	64,9%	62,8%
	Доста важно	32,0%	30,1%
	Не е важно	1,6%	2,4%
	Не зная	1,2%	4,6%
	Без отговор	0,2%	
Да имаш някакво време за своите лични приятели и за личните си хобита/дейности	Много важно	37,0%	32,9%
	Доста важно	51,0%	44,8%
	Не е важно	8,1%	17,6%
	Не зная	2,6%	4,6%
	Без отговор	1,3%	

База: Всички респонденти

34. Съгласен ли сте или не със следното твърдение: «Бракът е отживяла институция.»

Q 45

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Съгласен ли сте или не със следното твърдение: «Бракът е отживяла институция.»	Съгласен	26,6%	28,6%
	Несъгласен	67,5%	54,3%
	Не зная	5,1%	12,5%
	Без отговор	0,8%	4,6%

База: Всички респонденти

35. Кое от следните твърдения най-добре описва вашите възгледи за родителските отговорности към децата?

Q 50

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Кое от следните твърдения най-добре описва вашите възгледи за родителските отговорности към децата?	Родителите са длъжни да направят Всички, което могат за своите деца, дори за сметка на своето благополучие	78,0%	65,3%
	Родителите си имат собствен живот и не са длъжни да жертват своето благополучие заради децата си	11,8%	21,4%
	Нито едното, нито другото	8,7%	10,1%
	Не зная	0,9%	
	Без отговор	0,6%	3,2%

База: Всички респонденти

36. Кои от качества, за които децата трябва да бъдат поощрявани да усвоят в семейството, смятате за особено важни?

Q 52

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Добри обноси	Посочено	69,9%	61,7%
	Не е посочено	28,9%	35,4%
	Не зная	0,4%	
	Без отговор	0,9%	3,0%
Независимост	Посочено	41,3%	38,0%
	Не е посочено	54,3%	62,0%
	Не зная	1,7%	
	Без отговор	2,7%	
Трудолюбие	Посочено	86,4%	89,7%
	Не е посочено	13,0%	10,3%
	Не зная	0,2%	
	Без отговор	0,4%	
Чувство за отговорност	Посочено	79,6%	90,7%
	Не е посочено	19,6%	9,3%
	Не зная	0,2%	

	Без отговор	0,7%	
Въображение	Посочено	24,4%	32,9%
	Не е посочено	69,1%	58,6%
	Не зная	2,7%	2,7%
	Без отговор	3,8%	5,8%
Толерантност и уважение към другите	Посочено	63,6%	52,3%
	Не е посочено	34,2%	47,7%
	Не зная	0,6%	
	Без отговор	1,6%	
Спестовност, да икономисва пари и вещи	Посочено	40,1%	33,5%
	Не е посочено	55,6%	56,4%
	Не зная	1,3%	7,2%
	Без отговор	3,0%	3,0%
Решителност, постоянство, упоритост	Посочено	63,6%	68,2%
	Не е посочено	34,7%	31,8%
	Не зная	0,5%	
	Без отговор	1,2%	
Религиозна вяра	Посочено	20,3%	21,4%
	Не е посочено	71,9%	75,6%
	Не зная	3,7%	
	Без отговор	4,1%	3,0%
Алтруизъм (да не са егоисти)	Посочено	31,4%	19,5%
	Не е посочено	61,2%	72,1%
	Не зная	3,4%	2,5%
	Без отговор	4,1%	5,8%
Послушание	Посочено	19,7%	14,9%
	Не е посочено	72,9%	79,6%
	Не зная	3,0%	2,5%
	Без отговор	4,3%	3,0%
Нито едно	Посочено	0,2%	
	Не е посочено	99,8%	100,0%

База: Всички респонденти

37. Доколко се интересувате от политика?

Q 54

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Доколко се интересувате от политика?	Много се интересувам	8,4%	12,8%
	Донякъде се интересувам	41,9%	40,1%
	Не се интересувам особено	28,4%	32,7%
	Никак не се интересувам	20,4%	14,3%
	Не зная	0,1%	
	Без отговор	0,8%	

База: Всички респонденти

38 Доколко бихте участвали в различни форми на политическа дейност?

Q 55

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
а) Подписване на петиция	Участвал съм	8,8%	11,7%

	Бих участвал	26,4%	26,1%
	Никога не бих участвал	53,2%	40,2%
	Не зная	10,3%	19,1%
	Без отговор	1,4%	2,9%
б) Участие в бойкот	Участвал съм	2,6%	2,7%
	Бих участвал	16,0%	17,2%
	Никога не бих участвал	69,2%	63,5%
	Не зная	9,9%	10,7%
	Без отговор	2,3%	5,9%
в) Участие в законни демонстрации	Участвал съм	7,5%	2,7%
	Бих участвал	31,3%	27,8%
	Никога не бих участвал	50,9%	47,3%
	Не зная	8,7%	19,3%
	Без отговор	1,6%	2,9%
г) Участие в неофициални стачки	Участвал съм	3,1%	2,7%
	Бих участвал	15,1%	12,5%
	Никога не бих участвал	71,0%	64,3%
	Не зная	8,7%	14,6%
	Без отговор	2,1%	5,9%
д) Окупация на сгради или фабрики	Участвал съм	0,7%	2,7%
	Бих участвал	8,2%	6,7%
	Никога не бих участвал	80,2%	74,3%
	Не зная	8,6%	10,5%
	Без отговор	2,3%	5,7%

База: Всички респонденти

39. Кое от тези две твърдения е най-близко до вашето мнение?

Q 56

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Кое от тези две твърдения е най-близко до вашето мнение?	Намирам, че както свободата, така и равенството са важни. Ако трябва да избира едно от тях, смятам, че личната свобода е по-важна, т. е. всеки човек трябва да живее свободно и да се развива безпрепятствено	57,6%	68,7%
	Разбира се, и свободата, и равенството са важни. Ако трябва да избирам, мятam, че равенството е по-важно, т. е. никой не бива да бъде привилегирован и социално-класовите различия не бива да са големи	33,2%	25,5%
	Несъгласен и с двете	2,8%	3,0%
	Не зная	5,0%	2,9%
	Без отговор	1,4%	

База: Всички респонденти

40а. На кое място в скалата бихте поставили вашите политически възгледи, най-общо казано?

Q 57

	Всички	Бизнес
--	--------	--------

База		1 500	35
На кое място в скалата бихте поставили вашите политически възгледи, най-общо казано?	Леви	6,8%	
	2	2,9%	
	3	3,6%	
	4	3,4%	3,0%
	5	24,7%	28,1%
	6	6,6%	11,7%
	7	4,6%	8,4%
	8	4,6%	9,3%
	9	1,8%	
	Десни	6,1%	2,9%
	Не зная	20,9%	14,0%
	Без отговор	14,0%	22,6%

База: Всички респонденти

40b. На кое място в скалата бихте поставили вашите политически възгледи, най-общо казано? - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 57

		Всички	Бизнес
На кое място в скалата бихте поставили вашите политически възгледи, най-общо казано?	Mean	5,31	6,07

База: Всички респонденти, дали отговор

41a. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:

Q 58 A

База		1 500	35
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Отделните хора трябва да носят по-голяма отговорност за своята издръжка	15,9%	29,7%
	2	6,4%	5,1%
	3	10,7%	19,2%
	4	7,9%	9,8%
	5	17,5%	16,0%
	6	6,7%	5,4%
	7	6,4%	3,2%
	8	8,4%	
	9	3,6%	5,8%
	Държавата трябва да поеме повече отговорност за осигуряване издръжката на всички	12,9%	2,9%
	Не зная	2,6%	
	Без отговор	0,9%	2,9%

База: Всички респонденти

41b. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно: - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 58 A

		Всички	Бизнес
--	--	--------	--------

Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Mean	5,12	3,63
---	------	------	------

База: Всички респонденти, дали отговор

42а. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно: Q 58 В

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Безработните трябва да приемат всяка работа, която се предлага или да загубят омощите си за безработица	26,8%	26,9%
	2	9,9%	8,7%
	3	10,1%	9,9%
	4	6,1%	
	5	13,0%	7,2%
	6	4,2%	7,5%
	7	5,1%	9,7%
	8	6,5%	8,2%
	9	3,6%	10,5%
	Безработните трябва да имат право да откажат работа, ако не я желаят	12,0%	7,5%
	Не зная	1,9%	4,1%
	Без отговор	0,8%	

База: Всички респонденти

42b. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:
- СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 58 В

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Mean	4,43	4,77

База: Всички респонденти, дали отговор

43а. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно: Q 58 C

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Конкуренцията е добро нещо. Тя стимулира хората да се трудят усърдно и да развиват нови идеи	34,5%	35,4%
	2	14,0%	30,2%
	3	11,3%	9,3%
	4	7,7%	2,4%
	5	13,3%	2,9%
	6	2,5%	7,6%
	7	1,8%	
	8	2,8%	6,4%
	9	0,8%	
	Конкуренцията е вредна, тя събужда най-лошите черти у хората	4,5%	3,0%
	Не зная	5,5%	2,9%
	Без отговор	1,3%	

База: Всички респонденти

43б. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:
- СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 58 C

		Всички	Бизнес
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Mean	3,18	2,82

База: Всички респонденти, дали отговор

44а. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно: Q 58 D

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Държавата трябва да дава повече свобода на частните фирми	12,7%	28,3%
	2	5,7%	14,1%
	3	6,1%	14,6%
	4	5,4%	4,6%
	5	15,8%	21,8%
	6	3,8%	
	7	6,4%	3,0%
	8	9,8%	5,0%
	9	6,0%	
	Държавата трябва по-ефективно да контролира фирмите	21,9%	5,8%
	Не зная	5,4%	2,9%
	Без отговор	1,0%	

База: Всички респонденти

44b Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:
- СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 58 D

		Всички	Бизнес
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Mean	6,00	3,57

База: Всички респонденти, дали отговор

45а. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно: Q 58 E

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Доходите трябва да бъдат изравнени	3,6%	
	2	2,8%	
	3	3,6%	3,2%
	4	3,1%	
	5	9,9%	13,9%
	6	6,7%	6,7%
	7	7,8%	7,7%
	8	15,1%	5,2%
	9	10,4%	17,5%
	Трябва да има по-големи стимули за личните усилия	33,6%	38,3%
	Не зная	2,6%	7,5%
	Без отговор	0,8%	

База: Всички респонденти

**45b. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:
- СРЕДНА ОЦЕНКА**

Q 58 E

		Всички	Бизнес
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Mean	7,52	8,16

База: Всички респонденти, дали отговор

46a. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:

Q 58 F

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Трябва да се увеличи частната собственост върху бизнеса и индустрията	8,9%	19,7%
	2	5,5%	14,6%
	3	6,5%	7,6%
	4	6,4%	4,6%
	5	23,4%	31,9%
	6	6,6%	8,0%
	7	5,3%	
	8	8,1%	
	9	3,7%	
	Трябва да се увеличи държавната собственост върху бизнеса и индустрията	12,1%	7,8%
	Не зная	10,9%	5,7%
	Без отговор	2,6%	

База: Всички респонденти

**46b. Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:
- СРЕДНА ОЦЕНКА**

Q 58 F

		Всички	Бизнес
Къде по тази скала бихте поставили вашите възгледи относно:	Mean	5,52	3,99

База: Всички респонденти, дали отговор

47. Коя нагласа към обществото най-точно изразява вашето мнение? Q 59

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Коя нагласа към обществото най-точно изразява вашето мнение?	Начинът, по който е организирано нашето общество, трябва радикално да се промени чрез революционно действие	13,8%	13,3%
	Обществото ни трябва постепенно да се промени чрез реформи	73,1%	81,0%
	Сегашното ни общество трябва решително да бъде защитавано срещу всякакви промени	3,3%	
	Не зная	8,5%	2,9%
	Без отговор	1,3%	2,9%

База: Всички респонденти

48. Какви трябва да бъдат задачите на страната през следващите десет години? - ПЪРВО ПО ЗНАЧЕНИЕ Q 60

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Какви трябва да бъдат задачите на страната през следващите десет години? - ПЪРВО ПО ЗНАЧЕНИЕ	Поддържане на ред в държавата	54,9%	58,9%
	Даване по-голяма тежест на мнението на хората при взимането на важни правителствени решения	19,4%	24,9%
	Борба с повишаване на цените	23,6%	13,4%
	Защитаване свободата на словото	1,3%	
	Не зная	0,2%	2,9%
	Без отговор	0,5%	

База: Всички респонденти

49. Промени в начина ви на живот, които биха могли да настъпят в близко бъдеще: Q 62

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Да се отдава по-малко значение на парите и материалните придобивки	Добра	54,3%	56,8%
	Лоша	18,8%	11,7%
	Без значение	9,9%	4,0%
	Не зная	13,1%	24,7%
	Без отговор	3,8%	2,9%
По-голямо уважение към властта	Добра	50,8%	35,1%
	Лоша	7,9%	11,7%
	Без значение	20,7%	17,9%
	Не зная	15,3%	27,7%
	Без отговор	5,3%	7,6%

База: Всички респонденти

50. Доколко имате доверие в:

Q 63

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Църквата (или религиозна институция)	Много голямо	13,2%	10,8%
	Голямо	25,2%	22,6%
	Не много голямо	37,3%	26,0%
	Никакво	19,9%	30,1%
	Не зная	2,8%	4,6%
	Без отговор	1,6%	5,9%
Въоръжените сили	Много голямо	7,1%	2,4%
	Голямо	31,9%	17,7%
	Не много голямо	34,8%	47,7%
	Никакво	17,2%	26,3%
	Не зная	8,2%	2,9%
	Без отговор	0,8%	3,0%
Образователната система	Много голямо	9,3%	2,7%
	Голямо	30,9%	34,7%
	Не много голямо	38,2%	43,8%
	Никакво	16,0%	15,8%
	Не зная	5,1%	
	Без отговор	0,5%	3,0%
Печата	Много голямо	3,2%	
	Голямо	20,5%	20,3%
	Не много голямо	46,3%	52,8%
	Никакво	22,9%	21,1%
	Не зная	6,5%	2,9%
	Без отговор	0,6%	3,0%
Синдикатите	Много голямо	1,5%	
	Голямо	8,0%	2,9%
	Не много голямо	33,9%	49,7%
	Никакво	45,1%	36,9%
	Не зная	10,0%	7,5%
	Без отговор	1,4%	3,0%
Полицията	Много голямо	6,5%	2,7%
	Голямо	25,9%	22,8%
	Не много голямо	40,3%	44,4%
	Никакво	24,4%	24,2%
	Не зная	2,2%	
	Без отговор	0,7%	5,9%
Парламента	Много голямо	2,3%	
	Голямо	8,8%	8,0%
	Не много голямо	34,9%	39,2%
	Никакво	51,3%	44,0%
	Не зная	1,7%	
	Без отговор	0,9%	8,7%
Публичната администрация	Много голямо	1,9%	
	Голямо	13,2%	10,9%
	Не много голямо	41,3%	45,3%
	Никакво	29,7%	27,6%
	Не зная	11,6%	7,5%
	Без отговор	2,2%	8,7%
Системата за социално осигуряване	Много голямо	3,0%	

	Голямо	13,3%	13,2%
	Не много голямо	42,5%	45,3%
	Никакво	34,4%	38,5%
	Не зная	5,4%	
	Без отговор	1,4%	3,0%
Европейският съюз	Много голямо	10,0%	7,6%
	Голямо	42,2%	62,9%
	Не много голямо	26,9%	19,4%
	Никакво	9,2%	6,2%
	Не зная	10,5%	4,0%
	Без отговор	1,2%	
НАТО	Много голямо	6,2%	7,6%
	Голямо	30,7%	36,2%
	Не много голямо	29,8%	38,7%
	Никакво	17,0%	7,8%
	Не зная	14,4%	6,8%
	Без отговор	1,9%	2,9%
ООН	Много голямо	6,9%	17,6%
	Голямо	30,0%	29,2%
	Не много голямо	28,1%	35,7%
	Никакво	14,6%	10,7%
	Не зная	17,8%	6,8%
	Без отговор	2,7%	
Системата за здравеопазване	Много голямо	4,5%	
	Голямо	15,9%	19,6%
	Не много голямо	38,7%	39,7%
	Никакво	38,5%	37,8%
	Не зная	1,5%	3,0%
	Без отговор	1,0%	
Съдебната система	Много голямо	3,3%	
	Голямо	13,7%	15,7%
	Не много голямо	35,8%	40,3%
	Никакво	40,1%	38,1%
	Не зная	5,9%	
	Без отговор	1,2%	5,9%
Големите компании	Много голямо	1,6%	
	Голямо	13,4%	12,5%
	Не много голямо	33,7%	29,6%
	Никакво	28,6%	35,9%
	Не зная	20,0%	16,1%
	Без отговор	2,6%	5,9%
Организации за опазване на околната среда	Много голямо	3,6%	
	Голямо	22,0%	19,5%
	Не много голямо	34,9%	22,4%
	Никакво	21,0%	35,3%
	Не зная	16,5%	16,9%
	Без отговор	2,0%	5,9%
Политическите партии	Много голямо	1,1%	2,7%
	Голямо	7,7%	7,3%
	Не много голямо	32,9%	22,9%
	Никакво	54,1%	61,3%
	Не зная	2,9%	2,9%

	Без отговор	1,2%	2,9%
Правителството	Много голямо	2,2%	2,7%
	Голямо	10,8%	5,2%
	Не много голямо	35,4%	41,5%
	Никакво	47,1%	41,8%
	Не зная	2,6%	
	Без отговор	1,9%	8,7%

База: Всички респонденти

51. Като цяло, доколко сте доволен от начина, по който се развива демокрацията в нашата страна?

Q 64

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Като цяло, доколко сте доволен от начина, по който се развива демокрацията в нашата страна?	Много доволен	0,7%	2,7%
	По-скоро доволен	8,7%	27,7%
	Не много доволен	52,1%	46,4%
	Изцяло недоволен	35,0%	15,8%
	Не зная	2,5%	4,6%
	Без отговор	0,8%	2,9%

База: Всички респонденти

52a. Възгледи относно системата на управление на страната - ДОКОЛКО ДОБРЕ СЕ РАЗВИВАТ НЕЩАТА

Q 65

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Възгледи относно системата на управление на страната - ДОКОЛКО ДОБРЕ СЕ РАЗВИВАТ НЕЩАТА	Много зле	20,2%	7,8%
	2	16,0%	12,2%
	3	21,0%	20,7%
	4	15,4%	16,4%
	5	14,1%	22,4%
	6	5,0%	10,6%
	7	2,8%	2,5%
	8	0,9%	4,6%
	9	0,2%	
	Много добре	0,7%	2,7%
	Не зная	2,5%	
	Без отговор	1,3%	

База: Всички респонденти

52b. Възгледи относно системата на управление на страната - ДОКОЛКО ДОБРЕ СЕ РАЗВИВАТ НЕЩАТА - СРЕДНА ОЦЕНКА

Q 65

		Всички	Бизнес
Възгледи относно системата на управление на страната - ДОКОЛКО ДОБРЕ СЕ РАЗВИВАТ НЕЩАТА	Mean	3,25	4,17

База: Всички респонденти, дали отговор

53. Оценка на политически системи

Q 66

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
а) Да има силен водач, който да не се занимава с парламент и избори	Много добра	18,1%	20,1%
	Добра	31,7%	25,9%
	Лоша	22,6%	13,3%
	Много лоша	7,9%	7,2%
	Не зная	17,0%	30,7%
	Без отговор	2,7%	2,9%
б) Решенията да се взимат от експерти според тяхното виждане за доброто на страната, а не от правителството	Много добра	31,2%	36,8%
	Добра	44,0%	40,5%
	Лоша	8,0%	7,6%
	Много лоша	0,9%	4,6%
	Не зная	13,6%	7,5%
в) Армията да управлява страната	Без отговор	2,3%	2,9%
	Много добра	2,1%	2,5%
	Добра	7,8%	4,6%
	Лоша	41,4%	69,5%
	Много лоша	34,1%	17,6%
	Не зная	12,3%	2,9%
г) Демократична политическа система	Без отговор	2,2%	2,9%
	Много добра	21,2%	40,1%
	Добра	43,0%	46,3%
	Лоша	12,6%	3,2%
	Много лоша	3,9%	
	Не зная	15,3%	2,9%
		4,1%	7,5%

База: Всички респонденти

54. Доколко сте съгласен със следните твърдения относно демократическата система?

Q 67

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Демокрацията може и да има своите недостатъци, но е по-добра от всяка друга форма на управление	Напълно съгласен	24,5%	63,0%
	Съгласен	45,8%	25,8%
	Несъгласен	11,9%	5,4%
	Напълно несъгласен	2,7%	
	Не зная	12,5%	2,9%
	Без отговор	2,7%	2,9%
При демокрацията икономическата система работи зле	Напълно съгласен	7,4%	2,5%
	Съгласен	32,6%	31,6%
	Несъгласен	31,4%	30,0%
	Напълно несъгласен	6,1%	13,3%
	Не зная	18,8%	9,3%
Демокрациите са нерешителни и водят до политически кавги	Без отговор	3,6%	13,3%
	Напълно съгласен	7,1%	2,5%
	Съгласен	34,6%	26,1%
	Несъгласен	28,7%	55,3%

	Напълно несъгласен	6,6%	7,8%
	Не зная	19,0%	5,4%
	Без отговор	4,0%	2,9%
Демокрациите не се справят добре с поддържането на реда	Напълно съгласен	10,9%	5,1%
	Съгласен	38,5%	24,5%
	Несъгласен	26,9%	46,6%
	Напълно несъгласен	5,9%	10,8%
	Не зная	14,2%	10,2%
	Без отговор	3,5%	2,9%

База: Всички респонденти

55. Оценка на твърдения

Q 68

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Да искаш помощи от държавата, за които нямате право	Никога не е оправдано	67,6%	55,9%
	2	13,8%	21,9%
	3	4,9%	7,5%
	4	2,5%	3,0%
	5	5,2%	4,6%
	6	0,8%	4,6%
	7	0,8%	
	8	0,7%	
	9	0,3%	
	Винаги е оправдано	1,3%	2,4%
	Не зная	1,7%	
	Без отговор	0,5%	
Избягване плащане на данъци при възможност	Никога не е оправдано	66,1%	60,1%
	2	14,4%	13,9%
	3	5,9%	
	4	2,2%	5,3%
	5	4,8%	3,2%
	6	0,9%	4,6%
	7	0,7%	2,5%
	8	0,7%	
	9	0,4%	
	Винаги е оправдано	2,4%	5,6%
	Не зная	0,9%	
	Без отговор	0,5%	4,6%
Отнемане на чужд автомобил за да си направите разходка	Никога не е оправдано	89,8%	78,5%
	2	6,3%	11,4%
	3	1,0%	5,5%
	4	0,8%	
	5	0,8%	4,6%
	6	0,1%	
	7	0,2%	
	8	0,1%	
	9	0,1%	
	Винаги е оправдано	0,5%	
	Не зная	0,2%	
	Без отговор	0,1%	

Употреба на марихуана или хашиш	Никога не е оправдано	83,9%	72,6%
	2	6,9%	9,3%
	3	2,3%	
	4	1,2%	8,8%
	5	2,1%	7,2%
	6	1,0%	
	8	0,3%	
	9	0,2%	
	Винаги е оправдано	0,2%	
	Не зная	1,3%	2,1%
	Без отговор	0,6%	
	Да излъжете с користна цел	Никога не е оправдано	77,6%
2		9,3%	14,2%
3		3,7%	
4		1,7%	
5		3,2%	12,1%
6		1,3%	2,5%
7		0,6%	
8		0,2%	
9		0,2%	
Винаги е оправдано		0,5%	2,4%
Не зная		1,4%	
Без отговор		0,4%	
Извънбрачна връзка на женени мъж/жена	Никога не е оправдано	55,3%	51,0%
	2	10,9%	5,7%
	3	7,5%	7,2%
	4	5,8%	
	5	9,7%	15,3%
	6	1,8%	
	7	1,4%	2,1%
	8	0,7%	
	9	0,8%	7,3%
	Винаги е оправдано	1,8%	2,4%
	Не зная	2,9%	6,0%
	Без отговор	1,3%	2,9%
Приемане на подкуп от служебно лице	Никога не е оправдано	80,0%	70,3%
	2	11,0%	13,9%
	3	2,1%	
	4	1,4%	
	5	2,1%	6,0%
	6	0,3%	
	7	0,3%	4,6%
	8	0,1%	
	9	0,4%	2,7%
	Винаги е оправдано	0,8%	2,4%
	Не зная	0,9%	
	Без отговор	0,6%	

Хомосексуалност	Никога не е оправдано	48,3%	52,7%
	2	5,8%	
	3	4,9%	3,0%
	4	4,5%	
	5	12,2%	15,6%
	6	3,7%	4,6%
	7	2,9%	6,7%
	8	1,3%	
	9	1,0%	
	Винаги е оправдано	3,0%	3,2%
	Не зная	11,0%	11,3%
	Без отговор	1,5%	2,9%
	Аборт	Никога не е оправдано	22,1%
2		4,0%	8,4%
3		5,5%	2,4%
4		8,2%	3,0%
5		23,9%	25,4%
6		7,8%	13,9%
7		6,1%	6,6%
8		5,0%	4,6%
9		3,3%	2,7%
Винаги е оправдано		7,2%	3,2%
Не зная		5,2%	5,2%
Без отговор		1,9%	
Развод		Никога не е оправдано	18,9%
	2	3,3%	7,7%
	3	5,6%	2,9%
	4	5,3%	
	5	27,3%	35,5%
	6	7,6%	4,6%
	7	8,2%	18,5%
	8	5,4%	
	9	4,5%	6,7%
	Винаги е оправдано	9,2%	8,8%
	Не зная	3,8%	2,7%
	Без отговор	1,0%	
	Евтаназия (прекротяване живота на неизлечимо болни)	Никога не е оправдано	28,8%
2		5,4%	3,0%
3		4,7%	2,9%
4		3,4%	
5		16,3%	23,6%
6		4,0%	4,6%
7		4,3%	11,9%
8		4,6%	6,7%
9		3,9%	
Винаги е оправдано		8,1%	5,9%
Не зная		14,5%	18,8%
Без отговор		1,9%	

Самоубийство	Никога не е оправдано	71,9%	68,1%
	2	7,2%	9,9%
	3	2,5%	
	4	1,8%	
	5	5,3%	4,9%
	6	1,5%	
	7	0,5%	2,1%
	8	0,3%	
	9	0,4%	4,6%
	Винаги е оправдано	0,9%	
	Не зная	6,4%	10,4%
	Без отговор	1,3%	
	Плащане на ръка за услуги с оглед избягване на данъци и такси	Никога не е оправдано	66,5%
2		13,1%	15,2%
3		5,6%	6,7%
4		2,0%	2,7%
5		5,5%	7,1%
6		0,9%	3,2%
7		0,7%	13,0%
8		0,8%	
9		0,7%	3,0%
Винаги е оправдано		1,7%	2,4%
Не зная		1,6%	2,9%
Без отговор		1,0%	
Случайни сексуални връзки		Никога не е оправдано	56,7%
	2	10,7%	17,4%
	3	6,4%	2,7%
	4	3,6%	4,6%
	5	9,4%	17,5%
	6	2,0%	
	7	1,6%	2,1%
	8	1,4%	
	9	0,5%	
	Винаги е оправдано	1,8%	14,8%
	Не зная	3,6%	
	Без отговор	2,2%	3,2%
	Да пътуваш с обществен транспорт без да плащаш	Никога не е оправдано	66,7%
2		11,9%	21,7%
3		5,3%	5,8%
4		2,6%	3,2%
5		5,7%	2,4%
6		1,0%	
7		1,5%	
8		1,1%	
9		0,6%	
Винаги е оправдано		1,8%	2,5%
Не зная		1,0%	4,6%
Без отговор		0,8%	

Проституцията	Никога не е оправдано	65,2%	55,8%
	2	7,4%	3,0%
	3	5,2%	8,1%
	4	2,1%	
	5	7,2%	11,8%
	6	2,1%	
	7	1,8%	
	8	0,8%	
	9	1,0%	
	Винаги е оправдано	1,7%	9,9%
	Не зная	3,9%	11,4%
	Без отговор	1,6%	
	Провеждане научни експерименти върху човешки ембриони	Никога не е оправдано	55,2%
2		6,3%	
3		4,4%	2,5%
4		2,0%	9,3%
5		6,0%	9,3%
6		1,8%	
7		1,5%	
8		1,0%	
9		0,5%	2,7%
Винаги е оправдано		2,1%	5,3%
Не зная		16,9%	7,6%
Без отговор		2,3%	
Генетична обработка на храни		Никога не е оправдано	46,7%
	2	8,1%	14,2%
	3	5,4%	4,6%
	4	2,3%	4,6%
	5	8,0%	14,8%
	6	1,7%	4,6%
	7	1,6%	
	8	1,0%	
	9	0,4%	
	Винаги е оправдано	1,1%	2,4%
	Не зная	20,1%	7,5%
	Без отговор	3,7%	
	Изкуствено осеменяване или оплождане инвитро	Никога не е оправдано	9,0%
2		1,2%	
3		1,7%	
4		1,8%	3,0%
5		8,1%	7,1%
6		3,9%	
7		4,7%	
8		9,8%	28,1%
9		9,9%	7,5%
Винаги е оправдано		38,8%	33,2%
Не зная		9,2%	5,4%
Без отговор		1,7%	2,9%

Смъртното наказание	Никога не е оправдано	28,3%	31,1%
	2	4,9%	3,0%
	3	5,1%	3,0%
	4	3,1%	7,5%
	5	15,6%	18,9%
	6	3,8%	
	7	3,9%	5,2%
	8	4,8%	6,7%
	9	4,5%	5,3%
	Винаги е оправдано	16,3%	12,5%
	Не зная	7,7%	4,0%
	Без отговор	2,0%	2,9%

База: Всички респонденти

56. Доколко сте горд, че сте български гражданин?

Q 72

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Доколко сте горд, че сте български гражданин?	Много горд	32,2%	43,2%
	Горд	44,2%	22,2%
	Не много горд	15,6%	26,7%
	Никак не съм горд	3,1%	3,2%
	Не се отнася	0,3%	4,6%
	Не зная	2,3%	
	Без отговор	2,3%	

База: Всички респонденти

57. Вие лично страхувате ли се от:

Q 73

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Загуба на социални осигуровки	Много се страхувам	10,2%	10,1%
	2	5,1%	
	3	6,2%	2,9%
	4	4,1%	7,2%
	5	11,0%	12,9%
	6	3,3%	4,6%
	7	5,4%	5,3%
	8	5,5%	
	9	4,9%	8,1%
	Никак не се страхувам	35,6%	41,4%
	Не зная	7,2%	7,5%
	Без отговор	1,5%	

Загуба на национална идентичност и култура	Много се страхувам	9,6%	10,1%
	2	6,4%	5,5%
	3	6,0%	
	4	4,5%	4,6%
	5	11,8%	10,0%
	6	4,5%	4,6%
	7	6,2%	
	8	7,3%	4,6%
	9	5,1%	13,3%
	Никак не се страхувам	31,0%	41,5%
	Не зная	6,2%	2,9%
	Без отговор	1,3%	2,9%
	Страната ни да плаща все повече на Европейския съюз	Много се страхувам	14,6%
2		11,2%	3,0%
3		11,5%	12,8%
4		5,6%	4,6%
5		11,7%	19,5%
6		3,8%	
7		4,6%	2,1%
8		4,4%	2,4%
9		3,5%	9,8%
Никак не се страхувам		15,7%	26,6%
Не зная		11,6%	2,9%
Без отговор		1,9%	2,9%
Загуба на влияние на България в света		Много се страхувам	11,1%
	2	6,6%	3,0%
	3	6,1%	2,5%
	4	5,6%	9,3%
	5	12,6%	19,8%
	6	3,9%	2,1%
	7	5,3%	
	8	6,7%	2,7%
	9	4,8%	10,3%
	Никак не се страхувам	25,9%	34,2%
	Не зная	9,3%	5,7%
	Без отговор	2,1%	2,9%
	Загуба на работни места в България	Много се страхувам	19,4%
2		8,7%	12,1%
3		7,4%	5,0%
4		5,6%	3,0%
5		11,4%	12,5%
6		3,4%	2,1%
7		4,4%	
8		6,8%	2,7%
9		3,4%	7,1%
Никак не се страхувам		22,3%	40,0%
Не зная		6,3%	7,5%
Без отговор		1,0%	

База: Всички респонденти

58. Разширяването на Европейския съюз трябва ли да продължи?

Q 74

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Разширяването на европейския съюз трябва ли да продължи?	Трябва да продължи	24,0%	30,9%
	2	6,5%	2,4%
	3	8,2%	12,8%
	4	4,9%	9,3%
	5	14,6%	20,9%
	6	2,7%	2,5%
	7	3,0%	
	8	4,3%	
	9	1,9%	3,0%
	Отишло е твърде далеч	7,5%	8,6%
	Не зная	20,2%	9,6%
	Без отговор	2,2%	

База: Всички респонденти

59. Ако утре се провеждаха парламентарни избори, бихте ли гласували?

Q 75

		Всички	Бизнес
База		1 500	35
Ако утре се провеждаха парламентарни избори, бихте ли гласували?	Да, бих гласувал/а	61,7%	54,9%
	Не, не бих гласувал/а	29,3%	28,9%
	Няма право да гласува при избори	0,3%	4,6%
	Не зная	6,3%	8,6%
	Без отговор	2,4%	2,9%

База: Всички респонденти

60. За коя партия бихте гласували?

Q 75 а

База		Всички	Бизнес
База		1 500	35
За коя партия бихте гласували?	Граждани за европейско развитие на България (ГЕРБ)	14,9%	26,2%
	Българска социалистическа партия (БСП)	12,0%	
	Движение за права и свободи (ДПС)	7,4%	7,8%
	Партия "Атака"	4,6%	2,9%
	Съюз на демократичните сили (СДС)	2,4%	4,6%
	Демократи за силна България (ДСБ)	1,7%	
	Българска социалдемократическа партия	1,5%	
	БЗНС - Народен съюз	0,9%	
	Национално движение Симеон Втори (НДСВ)	0,7%	
	ВМРО - Българско национално движение	0,6%	
	Зелена партия в България	0,5%	2,4%
	Политическо движение "Евророма"	0,4%	
	Демократическа партия	0,3%	3,0%
	БЗНС Александър Стамболийски	0,3%	
	Партия на българските жени	0,3%	
	Съюз на свободните демократи (ССД)	0,2%	
	Новото време	0,2%	
	Комунистическа партия на България	0,2%	
	Движение "Гергьовден"	0,2%	
	Друга	0,7%	
Не зная	7,0%	2,4%	
Без отговор	4,9%	5,5%	
Не се отнася за лицето	38,3%	45,1%	

База: Всички респонденти

61. Какво ще кажете за това, хора от по-малко развити страни да пристигат тук на работа?

Q 76

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Какво ще кажете за това, хора от по-малко развити страни да пристигат тук на работа?	Да позволи да дойде в страната на всеки, който иска	15,6%	25,1%
	Да позволи на чужденците да идват, докато има свободни работни места	27,1%	28,6%
	Да постави строг лимит на броя на чужденците, които могат да пристигат	40,4%	33,7%
	Да забрани на чужденци да пристигат	7,5%	5,1%
	Не зная	8,5%	7,5%
	Без отговор	0,8%	

База: Всички респонденти

62. Доколко е важно всяко от следните неща?

Q 80

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Да си роден в България.	Много е важно	50,3%	38,6%
	Доста е важно	33,2%	36,4%
	Не е важно	12,9%	20,3%
	Никак не е важно	2,4%	4,6%
	Не зная	0,9%	
	Без отговор	0,3%	
Да уважаваш българските политически институции и закони.	Много е важно	44,4%	33,2%
	Доста е важно	41,8%	51,5%
	Не е важно	8,8%	7,8%
	Никак не е важно	2,1%	4,6%
	Не зная	2,0%	2,9%
	Без отговор	1,0%	
Да имаш българско потекло.	Много е важно	51,9%	38,8%
	Доста е важно	35,3%	37,9%
	Не е важно	9,5%	20,8%
	Никак не е важно	1,3%	2,4%
	Не зная	1,3%	
	Без отговор	0,6%	
Да можеш да говориш български.	Много е важно	62,7%	60,1%
	Доста е важно	33,7%	39,9%
	Не е важно	2,2%	
	Никак не е важно	0,2%	
	Не зная	0,6%	
	Без отговор	0,5%	
Да си живял дълго в България	Много е важно	47,0%	52,2%
	Доста е важно	37,0%	28,5%
	Не е важно	13,0%	12,2%
	Никак не е важно	1,8%	7,1%
	Не зная	0,7%	
	Без отговор	0,5%	

База: Всички респонденти

63. Колко често следите политическите новини по телевизия или радио, или ежедневните вестници?

Q 81

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Колко често следите политическите новини по телевизия или радио, или ежедневните вестници?	Всеки ден	47,8%	43,5%
	Няколко пъти на седмица	22,5%	21,1%
	Един-два пъти на седмица	11,6%	24,7%
	По-рядко от това	11,8%	7,5%
	Никога	4,1%	
	Не зная	0,7%	
	Без отговор	1,5%	3,2%

База: Всички респонденти

64. Можете ли да изразите мнение по всяко от следните твърдения?

Q 82

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Ако някой разполага с информация, която би помогнала за установяване на справедливост, би трябвало да я предаде на властите	Твърде много	40,2%	39,7%
	Много	41,0%	29,2%
	До известна степен	10,0%	14,9%
	Не много	1,7%	4,6%
	Никак	0,9%	2,9%
	Не зная	5,1%	8,6%
	Без отговор	1,2%	
Хората трябва да си гледат своите работи, без да се интересуват твърде много от поведението на другите	Твърде много	16,4%	14,6%
	Много	32,1%	29,7%
	До известна степен	23,0%	31,7%
	Не много	19,4%	14,7%
	Никак	4,3%	4,6%
	Не зная	3,7%	4,6%
	Без отговор	1,1%	

База: Всички респонденти

65. До каква степен сте загрижен за условията на живот на:

Q 83

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Вашето семейство	Твърде много	80,5%	82,0%
	Много	16,2%	13,4%
	До известна степен	2,4%	
	Не много	0,3%	
	Никак	0,3%	
	Не зная	0,1%	
	Без отговор	0,3%	4,6%
Хората от квартала	Твърде много	7,7%	9,4%
	Много	26,7%	34,0%
	До известна степен	45,3%	33,3%

	Не много	14,6%	11,1%
	Никак	4,0%	7,5%
	Не зная	1,0%	
	Без отговор	0,7%	4,6%
Хората от региона	Твърде много	5,5%	9,4%
	Много	18,5%	31,1%
	До известна степен	46,0%	35,7%
	Не много	21,5%	11,6%
	Никак	6,5%	7,5%
	Не зная	1,3%	
	Без отговор	0,6%	4,6%
Вашите сънародници	Твърде много	6,9%	9,4%
	Много	24,0%	25,9%
	До известна степен	48,2%	47,2%
	Не много	13,8%	10,0%
	Никак	5,7%	7,5%
	Не зная	0,9%	
	Без отговор	0,6%	
Европейците	Твърде много	2,8%	2,1%
	Много	11,5%	19,6%
	До известна степен	37,8%	45,3%
	Не много	29,7%	19,5%
	Никак	15,4%	13,5%
	Не зная	2,0%	
	Без отговор	0,8%	
Всички хора из целия свят	Твърде много	3,1%	2,1%
	Много	11,7%	22,6%
	До известна степен	39,3%	30,1%
	Не много	27,5%	31,6%
	Никак	14,6%	13,5%
	Не зная	2,3%	
	Без отговор	1,5%	

База: Всички респонденти

66. До каква степен сте загрижен за условията на живот на:

Q 84

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Възрастните хора в България	Твърде много	35,6%	36,3%
	Много	32,3%	30,2%
	До известна степен	27,2%	30,6%
	Не много	3,5%	3,0%
	Никак	0,5%	
	Не зная	0,7%	
	Без отговор	0,3%	
Безработните в България	Твърде много	20,1%	23,4%
	Много	28,4%	27,8%
	До известна степен	35,8%	35,2%
	Не много	11,1%	5,7%
	Никак	3,0%	3,2%
	Не зная	1,2%	4,6%
	Без отговор	0,4%	

Имигрантите в България	Твърде много	4,3%	2,1%
	Много	6,6%	28,1%
	До известна степен	27,3%	10,6%
	Не много	35,0%	29,7%
	Никак	20,9%	18,2%
	Не зная	4,7%	11,3%
	Без отговор	1,2%	
Болните и хората с увреждания в България	Твърде много	29,3%	31,5%
	Много	32,4%	30,3%
	До известна степен	30,0%	38,2%
	Не много	5,8%	
	Никак	1,1%	
	Не зная	1,0%	
	Без отговор	0,4%	
Деца в бедни семейства в България	Твърде много	32,1%	29,0%
	Много	31,6%	32,5%
	До известна степен	28,0%	36,0%
	Не много	5,5%	2,5%
	Никак	0,8%	
	Не зная	1,2%	
	Без отговор	0,8%	

База: Всички респонденти

67. Доколко сте съгласен с всяко от следните твърдения?

Q 85

		<i>Всички</i>	<i>Бизнес</i>
База		1 500	35
Бих дал част от своите доходи, ако бях сигурен, че парите щяха да се използват за предотвратяване замърсяването на околната среда	Напълно съгласен	19,2%	28,9%
	Съгласен	48,4%	46,1%
	Несъгласен	13,9%	7,5%
	Изцяло несъгласен	4,9%	
	Не зная	11,1%	10,7%
	Без отговор	2,4%	6,8%
Наближаваме пределния брой население, което земята може да издържа	Напълно съгласен	7,3%	12,2%
	Съгласен	28,5%	29,6%
	Несъгласен	25,0%	23,2%
	Изцяло несъгласен	3,6%	7,1%
	Не зная	33,3%	27,9%
	Без отговор	2,4%	
Когато хората се месят неправомерно в природата, това често води до атактофални последици	Напълно съгласен	33,6%	36,3%
	Съгласен	51,9%	47,1%
	Несъгласен	4,5%	2,9%
	Изцяло несъгласен	0,6%	3,0%
	Не зная	8,4%	10,8%
	Без отговор	1,0%	

Човешката изобретателност ще осигури земята да остане годна за живот на хората	Напълно съгласен	8,5%	14,3%
	Съгласен	33,6%	24,8%
	Несъгласен	19,9%	32,8%
	Изцяло несъгласен	6,3%	
	Не зная	29,6%	22,7%
	Без отговор	2,0%	5,4%
Природният баланс е достатъчно силен, за да се справи с въздействието на съвременните индустриални държави	Напълно съгласен	3,0%	
	Съгласен	19,9%	15,0%
	Несъгласен	35,8%	44,4%
	Изцяло несъгласен	11,8%	15,0%
	Не зная	27,0%	25,6%
	Без отговор	2,5%	
Хората са призвани да господстват над природата	Напълно съгласен	2,9%	
	Съгласен	18,1%	4,0%
	Несъгласен	40,4%	55,6%
	Изцяло несъгласен	23,7%	24,1%
	Не зная	12,5%	16,4%
	Без отговор	2,3%	
Ако, нещата продължават по същия начин, скоро ще ни сполети голяма екологична катастрофа.	Напълно съгласен	28,1%	35,4%
	Съгласен	46,7%	33,3%
	Несъгласен	6,5%	7,9%
	Изцяло несъгласен	0,9%	
	Не зная	16,9%	23,3%
	Без отговор	0,9%	